

Kohti itsenäisyyttä

**Opas Sauma Kodit Plaanin ohjaajille ja nuorille nuorten
itsenäistymisen edistämiseksi**

Evelina Jansson

Opinnäytetyö, AMK

Helmikuu 2024

Sosionomi

Jansson, Evelina

Kohti itsenäisyyttä - Opas Sauma Kodit Plaanin ohjaajille ja nuorille nuorten itsenäistymisen edistämiseksi

Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Helmikuu 2024, 72 sivua

Sosionomin tutkinto-ohjelma. Opinnäytetyö AMK.

Julkaisun kieli: suomi

Julkaisulupa avoimessa verkossa: Kyllä

Tiivistelmä

Opinnäytetyö toteutettiin toimeksiantona Sauma Lastensuojelupalveluiden alaisuudessa toimivalle erityistason lastensuojeluyksikölle, Sauma Kodit Plaanille. Opinnäytetyön tarkoituksena oli toteuttaa työryhmän toiveiden mukainen opas itsenäistyvän nuoren kanssa työskentelemiseksi. Toimeksiantajan toiveena oli yhdenmukaistaa toimintatapoja työskentelylle ja luoda yhteinen työkalu nuoren saattamiseksi kohti itsenäistä elämää.

Opinnäytetyön toteutustapa oli tutkimuksellinen kehittämistyö. Opinnäytetyön rakenteen pohjalla käytettiin kolmiorakennemallia, jossa korostettiin tutkimusprosessia. Opinnäytetyön tutkimuksellinen osio toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena, ja aineisto kerättiin anonyymien kyselyn avulla. Kysely toteutettiin Webropol-ohjelman avulla, ja se sisälsi sekä avoimia että suljettuja kysymyksiä.

Aineisto analysoitiin aineistolähtöisen sisältöanalyysin avulla. Keskeisimmät tulokset olivat toiveet selkeästä, selkeitä toimintaohjeita sisältävästä oppaasta, jossa pyritään sitouttamaan nuorta työskentelyyn sekä yhdessä sovittuihin sääntöihin. Työyhteisön toiveena oli vuosikellotettu opas, jossa kerrotaan missä ajassa itsenäistymistä tulisi harjoitella itsenäistymiseen kuuluvia taitoja.

Opinnäytetyön lopputuotoksena syntyi kattava, työyhteisön toiveiden mukaan luotu opas, joka mahdollistaa Sauma Kodit Plaanin työyhteisölle yhtenäisen tavan työskennellä itsenäistyvien nuorten kanssa. Opas mahdollistaa saumattoman siirtymän nuoren elämän tärkeän käännekohtaan yli ja antaa ohjaajille työmenetelmän toteuttaa lastensuojelua laadukkaalla tavalla.

Avainsanat (asiasanat)

Lastensuojelu, sijaishuolto, jälkihuolto, itsenäistyminen sijaishuollossa

Muut tiedot (salassa pidettävät liitteet)

Liitteet 1 ja 2 ovat salassa pidettäviä, ja ne on poistettu julkisesta työstä.

Jansson, Evelina

Towards independency – a guidebook for Sauma Kodit Plaani counselors and youth to promote the youths indepenence

Jyväskylä: JAMK University of Applied Sciences, February 2024, 72 pages

Bachelor's Degree Programme in Social Services. Bachelor's thesis.

Permission for open access publication: Yes

Language of publication: Finnish

Abstract

This thesis was carried out as an assignment for a special level foster care unit, Sauma Kodit Plaani. The purpose of this thesis was to provide a guidebook for the work group according to their wishes to support their working with youth that are becoming independent. The assigner's wish was to unify the mode of operation and to create a tool for the work group.

The thesis was implemented as a research development work. The structure of the thesis was based on a triangular structure model, which emphasized the research process. The research part of the thesis was carried out as a qualitative study, and the material was collected using an anonymous survey. The survey was carried out using the Webropol program, and it contained both open and closed questions.

The collected material was analyzed using material-based content analysis. The most important results were the wishes for a clear guide containing clear operating instructions, which aims to commit the youth that are becoming independent to work together with the work group and to jointly agreed rules. The wish of the work community was to create a guide with an annual clock, which tells when independence should be practiced and the skills that belong to independence.

The final product of the thesis resulted in a comprehensive guide created according to the wishes of the work group, which enables the Sauma Kodit Plaani work community to have a unified way of working with young people who are becoming independent. The guide enables a seamless transition over an important turning point in a young person's life and gives counselors a working method to implement child protection in a high-quality way.

Keywords/tags (subjects)

Child welfare, foster care, aftercare, independency in foster care

Miscellaneous (Confidential information)

Attachments 1 and 2 are confidential and have been removed from the public thesis.

Sisältö

1	Johdanto	2
2	Opinnäytetyön tausta	3
2.1	Toimeksiantaja – Sauma Kodit Plaani	3
2.2	Tutkimusongelma	5
3	Nuoren itsenäistyminen lastensuojelun sijaishuollossa	6
3.1	Lastensuojelu	6
3.2	Nuoruus ja aikuistuminen sijaishuollossa	7
3.3	Lastensuojeluun sijoitettujen lasten ja nuorten päihteiden käyttö.....	8
3.4	Seksuaalikasvatus sijaishuollossa	9
4	Itsenäistymisen tuki sijaishuollossa	10
4.1	Itsenäistyminen Sauma Kodit Plaanissa	11
5	Jälkihuolto	12
5.1	Sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten haasteet	14
5.1.1	Päihteet.....	15
5.1.2	Seksuaalinen toimijuus ja teinivanhemmuus	15
5.1.3	Muut haasteet	17
6	Opinnäytetyön toteutus.....	18
6.1	Tutkimuksellinen kehittämissyö	18
6.2	Tutkimuksen toteutus	18
6.2.1	Kyselytutkimus.....	18
6.2.2	Aineiston keruu.....	19
6.2.3	Aineiston analyysi	20
7	Tutkimuksen tulokset	21
8	Eettisyys ja luotettavuus	24
8.1	Eettisyys – sosiaalialan kriittinen ydin	24
8.2	Oma tutkijaprosessi.....	24
8.3	Opinnäytetyön luotettavuus	25
9	Pohdinta.....	26
Lähteet		32
	Liitteet Liite 1. Kohti itsenäisyyttä – kysely	35
	Liite 2.Kohti itsenäisyyttä – Opas Sauma Kodit Plaanin ohjaajille ja nuorille itsenäistymisen edistämiseksi	36

1 Johdanto

Aikuistuminen ja sitä kautta itsenäistyminen on monelle nuorelle jännittävää ja positiivisviritteistä aikaa elämässä. Se on erityisesti lastensuojelun sijaishuollosta muuttavan nuoren elämässä valtava käännekohta, jolloin langat annetaan omiin käsiin, eikä tukiverkostoa ole samalla tavalla enää ympärillä, johon tukeutua tarvittaessa. Lastensuojelun sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun, avohuollon tukitoimena sijoitetun, tai kiireellisesti sijoitetun lapsen tai nuoren hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella (Lastensuojelulaki 2007/417). Tämän vuoksi sijaishuollon tärkeimpiä tehtäviä on antaa nuorelle mahdollisimman hyvät valmiudet ja lähtökohdat itsenäiseen elämään. Itsenäistynyt nuori tarvitsee tuekseen turvallisen aikuisen, jonka vuoksi omaohjaajien työskentely sijoituksen loppuvaiheessa nousee entistäkin tärkeämmäksi. (Nuoren aivojen kehitys 2023.)

Nuoren tullessa itsenäistymisvaiheeseen, on hänen tärkeää opetella tunnistamaan omat voimavaransa ja pystyä luottamaan selviytymiseensä. Kun sijaishuolto tulee päätökseen nuoren elämässä, on hän jälleen luopumisen ja uudelleen aloittamisen äärellä - aivan kuten sijoitusvaiheen alussakin. Nuori tarvitsee henkisen tuen lisäksi myös tarpeisiinsa vastaavaa, konkreettista tukea, jotta irrottautuminen uuteen elämään sujuisi mahdollisimman hyvin. (Känkänen 2013, 264–272.)

Opinnäytetyön aihe syntyi Sauma Kodit Plaanin työyhteisön tarpeesta kehittää itsenäistyvän nuoren kanssa työskentelyyn kohdennetun, laadukkaan ja konkreettisen oppaan. Työyhteisö nosti esiin tarpeen yhtenäisempiin työskentelymalleihin, sekä selkeän opastuksen missä vaiheessa itsenäistyvän nuoren kanssa tulisi harjoitella hänen itsenäistymistensä tukevia taitoja. Tämän vuoksi esihenkilöni Sauma Kodit Plaanissa esitti minulle toiveen tehdä työpaikalleni opinnäytetyö, jossa he ovat toimeksiantajina. Tutkimuskysymykseksi muodostui ”Miten nuoren itsenäistymistä voidaan tukea Sauma Kodit Plaanissa?” Lopputuotoksena syntyi työkalu, jonka avulla itsenäistynyt nuori luotsataan yhdessä läpi elämänsä murroskohdasta. Opas on äärimmäisen ajankohtainen, sillä nykyinen hallituksemme kaavailee laskevansa jälkihuoltoon oikeutettavien nuorten ikää nykyisestä 25 ikävuodesta 23 ikävuoteen. (HE 17.8.2023 / luonnos, 5.) Tämän vuoksi sijaishuollon toimet korostuvat entisestään saattaessaan itsenäistyviä nuoria kohti heidän aikuisuutensa alkua.

Tätä tutkimuksellista kehittämistyötä varten toteutin kyselytutkimuksen Sauma Kodit Plaaniin työyhteisölle selvittääkseni heidän toiveitansa työkaluksi tulevalle oppaalle. Konkreettisen oppaan lisäksi opinnäytetyö sisältää kattavan teoriataustan, joka pohjautuu lastensuojelun moninaisuuteen, nuoruuteen ja aikuistumiseen sijaishuollon aikana sekä jälkihuoltoon.

Opinnäytetyön tietoperusta muodostuu nuoren itsenäistymiseen sijaishuollossa, lastensuojelun, jälkihuollon ja itsenäistymisen tukemiseen sijaishuollossa sekä jälkihuollossa esiin nousseiden haasteiden ympärille. Teoriaosuudessa on hyödynnetty tietokantoina Finna.fi:tä, google scholaria sekä Melindaa. Lisäksi manuaalista hakua hyödynsin Pro Gradujen ja väitöskirjojen lähdeluetteloista. Hakusanoina tietokannoista käytin itsenäistynvä nuori, jälkihuolto, sijaishuolto, nuorten seksuaalisuus, nuorten päihteidenkäyttö ja seksuaalikasvatus.

2 Opinnäytetyön tausta

2.1 Toimeksiantaja – Sauma Kodit Plaani

Lastensuojelu tarjoaa kuntouttavaa laitoshoidoa psyykkisesti tai päihteillä oireileville lapsille ja nuorille. Toiminta on aina yksilölähtöistä, ja jokaisen lapsen tarpeet huomioivaa. Tasainen, vakauttava arki johdonmukaisuuden rinnalla tarjoavat nuorille turvallisen kasvu ympäristön. Kaikille sijaishuollossa oleville lapsille ja nuorille laaditaan lastensuojelulain mukainen hoito- ja kasvatussuunnitelma, joka perustuu lastensuojelulain 30§ mukaiseen asiakassuunnitelmaan. (Sijaishuollon palvelut N.d.)

Sauma Kodit Plaani on Sauma Lastensuojelun alla toimiva yksikkö, joka tarjoaa ympärivuorokautista, erityistason sijaishuoltoa 12–18-vuotiaille nuorille. Sauma Kodit Plaaniin sijoitetuilla nuorilla on vaihtelevat taustat, sekä syyt laitossijoitukseen. Osa nuorista tulee haastavista perhetaustoista, joka on johtanut sijoitukseen, toiset oireilevat psyykkisesti tai päihteillä, jonka vuoksi eivät enää pärjää kotiloissa vanhempiansa kanssa. Sauma Kodit Plaani on erikoistunut mielenterveys- ja päihdeongelmaisten nuorten kanssa toimimiseen. Pitkään lastensuojelun parissa työskennelleet osaavatkin kertoa, että tällaisena näyttäytyy tämän aikakauden nuorisokodin asukkaiden ongelmat. Jos aiemmin nuorisokotiin jouduttiin pikkurikollisuuden johdosta, nykyisin syyt usein ovat mielenterveyden ja päihteiden käytön puolella. Syyt nuorisokotiin muuttamiseen eivät aina, tai edes usein ole vanhempien

(päihde- ja mielenterveys-) ongelmiin sidottuja. Kyse voi olla myös siitä, ettei kotona olla osattu asettaa tarpeeksi rajoja tai nuori ei enää sitoudu pitämään niistä kiinni, jonka johdosta koulunkäynti jää, ja kuvioon astuu muitakin haasteita.

THL:n toteuttaman tutkimuksen (2016) mukaan mitä nuoremasta lapsesta on kyse, sitä todennäköisempää on, että perhe on huono-osainen ja sijoitukset ovat sidoksissa perhetaustaan. Nuoruudessa sijoitettujen lasten vanhempien sosioekonominen asema on parempi, ja he ovat usein työelämässä ja heidän koulutustasonsa on korkeampi. Tutkimuksessa kävi ilmi, että koulunkäyntiin sekä opiskeluun ja rajattomaan käyttöön liittyy erityisesti teini-iässä sijoitettujen nuorten osalta haasteita. (Heino ym. 2016, 7.) Kaikki tällä hetkellä Sauma Kodit Plaaniin sijoitetut nuoret on sijoitettu lastensuojelun toimesta vasta teini-iässä ja oma kokemukseni on yhtenevä aiemmin mainittuun tutkimukseen nuorten sijoituksen taustoihin ja haasteisiin.

Sauma Kodit Plaenin tavoitteena on luoda nuorelle kodinomainen ympäristö, jossa keskiössä on kiintymyssuhdetta korjaava hoito ja kasvatusta. Sauma Kodit Plaaniin asuu tällä hetkellä seitsemän nuorta, joista osa ovat huostaan otettuja, toiset avohuollon sijoituksessa. Toisinaan yksikköön saapuu myös kiireellisesti sijoitettuja nuoria, joiden sijoituksen tarpeellisuutta ja jatkoa arvioidaan. Työskentelyssä on vahvasti läsnä kiintymyssuhteen luominen ohjaajien sekä nuorten kesken. Sauma Kodit Plaani on hyvin kodinomainen yksikkö, jonka ytimen muodostaa nuorten osallisuus, vaikuttavuus sekä laatu. Jokainen vuorossa oleva ohjaaja hoitaa nuorten akuutteja asioita, mutta jokaisella nuorella on kaksi omaohjaajaa, jotka ovat vastuussa nuoren asioiden hoitamisesta. Nuorelle luotu hoito- ja kasvatussuunnitelma, joka on luotu asiakassuunnitelman perusteella antaa askelmerkit siitä, millaista kuntouttavaa toimintaa nuoren kanssa toteutetaan. Suunnitelmaan kirjataan nuoren sijoituksen tavoitteita, sekä kuinka ne voidaan saavuttaa. Tavoitteisiin pääsemistä arvioidaan kuukausittain luoduissa kuukausikoosteissa, ohjaajien tekemien kirjausten sekä moniammatillisen työryhmän voimin. Arviointi voi olla muodollista, ja sitä voidaan tehdä ennalta sovitusti, mutta sitä tehdään myös päivittäisellä tasolla, joskus jopa huomaamatta muun työn ohessa.

Hoito- ja kasvatussuunnitelma toimii työkaluna nuoren kokonaisvaltaisen kasvatus- ja kuntoutustyön toteutuksessa täydentäen asiakassuunnitelmaa, joka on luotu yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa. Asiakassuunnitelmaan kirjataan sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet sekä erityisen tuen ja avun järjestäminen sekä lapselle, että hänen vanhemmilleen. Tämän lisäksi

suunnitelmassa tulee käydä ilmi, miten lapsen terveydenhuolto, varhaiskasvatus ja perusopetus järjestetään. Hoito- ja kasvatussuunnitelman tarkoituksena on täydentää asiakassuunnitelmaa, ja sillä tarkennetaan asiakassuunnitelmaan kirjatut tavoitteet sekä kuinka lapsen tarpeisiin vastataan turvaten hänen hyvä kohtelu. (Lastensuojelulaki 2007/417.)

Sauma Kodit Plaenin moniammatillisessa tiimissä työskentelee laitoksen johtaja, vastaava ohjaaja sekä kymmenen vakituista työntekijää. Sijaisia yksikössä työskentelee myös noin kymmenen, osa viikoittain ja toiset harvemmin. Vakituksessa työryhmässä työskentelee sairaanhoitaja, lähihoitaja, mielenterveys- ja päihdetyöntekijöitä, nuoriso- ja vapaa-ajanohjaajia sekä useampi sosionomi. Kaikki ohjaajat tekevät samaa työtä, joskin sairaanhoitajilla ja lähihoitajilla on vastuu lääkehoidollisesta puolesta esimerkiksi lääkejaon merkeissä. Sauma Kodit Plaani tekee vahvasti yhteistyötä myös nuorisopsykiatrian hoitokontaktien kanssa psyykkisesti oireilevien nuorten osalta. Henkilökunta on koulutettu kiintymyssuhde ja omaohjaajatyöhön. Yksiköllä on osaaminen ja valmius kestää nuoren oireilua sekä tukea heitä kuntoutuksessa.

2.2 Tutkimusongelma

Opinnäytetyön tutkimusongelmana on selvittää, millaisia asioita työntekijät näkevät tärkeinä sijaishuollosta itsenäistyvän nuoren tukemisessa. Toive tälle opinnäytetyölle ja oppaalle tuli Sauma Kodit Plaanilta, eli omalta työpaikaltani. Minulla on itsenäistyvän nuoren kanssa työskentelystä kokemusta, sillä vuoden 2022 talvena omaohjattava nuoreni täytti 18 vuotta ja muutti omaan asuntoon meiltä. Tein paljon töitä hänen itsenäistymisensä eteen ja autoin häntä itsenäistymisen eri vaiheissa. Itsenäistymisen polku on ollut Sauma Kodit Plaanissa aiemmin omaohjaajien käsissä, eikä siellä ole ollut yhtenäistä linjaa missä vaiheessa itsenäistymistä kuuluu harjoitella mitään itsenäisen nuoren elämään kuuluvaa taitoa. Tavoitteena on luoda työryhmälle ja nuorelle avuksi opas, josta voi nähdä missä vaiheessa itsenäistymistä pitää harjoitella eri taitoja ja mitä pitää muistaa tehdä ennen omaan kotiin muuttamista. Ennen oppaan kokoamista toteutin kyselyn työryhmän jäsenille, jossa selvitin heidän toiveitaan liittyen opinnäytetyön tuotoksena syntyvään oppaaseen. Tutkimuskysymys muuttui hiukan suunnitelman laatimisen aikana, ja muotoutui lopulta seuraavanlaiseksi:

- **Miten nuoren itsenäistymistä voidaan tukea Sauma Kodit Plaanissa?**

Lopputuotoksena syntyi työkalu, jonka avulla itsenäistynvä nuori luotsataan yhdessä läpi elämänsä murroskohdasta. Mikäli opas koetaan työryhmässä ja esihenkilöiden toimesta onnistuneena, voi sitä hyödyntää myös toimipaikoissamme ympäri Suomea.

3 Nuoren itsenäistyminen lastensuojelun sijaishuollossa

3.1 Lastensuojelu

Lapsuus ja nuoruus ovat elämänkaaremmen ensimmäisiä vaiheita. Nämä ikävaiheet kulkevat mukana läpi elämän, joten niiden vaikutukset heijastuvat syvälle sekä yksilöllisesti, että yhteiskunnallisesti. (Bardy. 2009, 49.) Kysymykseen, mitä on lastensuojelu, voidaan yleisellä tasolla vastata, että se on lasten hyvinvoinnin ja oikeuksien edistämistä sekä turvaamista. Työskentely lastensuojelun parissa on kuitenkin usein monisyistä sen ulottuessa aina lasten kasvuolojen kehittämisestä huostaanottoon. (mts. 43.)

Lastensuojelun kolmeksi päätehtäväksi määritellään lasten yleisiin kasvuoloihin vaikuttaminen, vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä sekä varsinainen lasten suojelutehtävä.

Lastensuojelulain tehtävänä on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, monipuoliseen sekä tasapainoiseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun. (Mitä on lastensuojelu? 2023.) Avaan opinnäytetyössäni lastensuojelua jälkihuollon näkökulmasta, sillä teen tekemieni tutkimusten tulosten pohjalta opinnäytetyön, josta tulee opas sijaishuollosta itsenäistyvälle nuorelle ja ohjaajalle.

Jotta ymmärrämme kuinka laajasta aiheesta, on kyse, aloitetaan tarkastelemalla hieman lukuja tilastojen valossa. THL:n tekemän tilastoraportin perusteella voidaan tarkastella miltä lastensuojelun tilanne näyttäytyy Suomessa vuonna 2022. Kodin ulkopuolelle sijoitettuja alle 18-vuotiaita lapsia oli vuonna 2022 17 885, joka on sattumalta täsmälleen sama luku kuin vuonna 2021. Tämä luku tarkoittaa 1,6 % kaikista Suomessa asuvista lapsista. Lastensuojeluilmoituksia tehtiin vuonna 2022 98 634 lapsesta, joka kattaa 9,1 % Suomessa asuvista lapsista. Määrä kasvoi 5 % edelliseen vuoteen verrattuna. Avohuollon sijoituksessa olevien lasten, sekä huostassa olleiden lasten määrä pysyi samalla tasolla aiempaan vuoteen nähden, mutta kiireelliset sijoitukset lisääntyivät 3 % edelliseen vuoteen nähden. (Lastensuojelu 2022.)

3.2 Nuoruus ja aikuistuminen sijaishuollossa

Nuoruus on aivojen kehityksen toiseksi tärkein vaihe, heti varhaisvaiheiden jälkeen. Nuoret aivot on tehty havaitsemaan, toimimaan sekä reagoimaan pikaisesti, ilman pitkää harkinta-aikaa, joka näkyy usein nuorten impulsiivisessa käytöksessä sekä tempoilevana käytöksenä. Tämä voi ajoittain hämmentää nuoren läheisiä sekä heitä itseään. Koska aivorungon ja limbisen järjestelmän tumakkeet kypsyvät ennen otsalohkoja, etsii lisääntynyt dopamiinin tuotanto uusia voimakkaan palkitsevia lähteitä ympäristöstä. (Hermanson ja Sajaniemi 2018.)

Aikuistuminen ja sitä kautta itsenäistyminen on monelle nuorelle jännittävää ja positiivisviritteistä aikaa elämässä. Se on erityisesti sijaishuollosta muuttavan nuoren elämässä valtava käännekohta, jolloin langat annetaan omiin käsiin, eikä tukiverkostoa ole samalla tavalla enää ympärillä, johon tukeutua tarvittaessa. Tämän vuoksi sijaishuollon tärkeimpiä tehtäviä on antaa nuorelle mahdollisimman hyvät valmiudet ja lähtökohdat itsenäiseen elämään. Nuoruusiässä aivot tekevät kovasti töitä, ja ovat myllerryksessä tehdessään niin kutsuttua ”käyttöjärjestelmän päivitystä”. Aivot saavuttavat lopullisen toimintakykynsä ja muotonsa vasta 25-vuotiaana. Tämä nuoren aivoissa tapahtuva tunnemyrsky selittää murrosikäisen nuoren tunne-elämää ja käyttäytymistä. Samaan aikaan, kun aivojen palkkiojärjestelmä kehittyy nopeasti – aivojen säätelytoiminnot ovat vielä keskeneräiset, jolloin nuoren on hankalaa käyttää riittävää harkintaa tunnepitoisissa tilanteissa. Itsenäistynyt nuori tarvitsee tuekseen turvallisen aikuisen. Tuen tarve erityisesti sijaishuollossa olevalla nuorella on usein silloin suurin, kun häntä on vaikeinta lähestyä. (Nuoren aivojen kehitys 2023.)

Sijaishuollossa olleet lapset ja nuoret ovat elämässään usein kohdanneet isoja muutoksia, siirtymäkohtia ja menetyksiä. Nuoret ovat joutuneet luopumaan ja aloittamaan uudelleen ehkä useammankin kerran elämässään, ja itsenäistymisen tullessa ajankohtaiseksi, voivat niissä hetkissä koetut tunteet tiivistyä ja kertautua. Mikäli sijoituksen aikana lapsi on saanut tuntea olonsa turvallisiksi ja hän on päässyt kiinnittymään aikuisiin auttaa se häntä irrottautumaan, kun on sen aika. Jälkihuolto tulisi nähdä sijaishuollon jatkeena, ja on äärimmäisen tärkeää, että sijaishuoltopaikasta lähdön valmistelu aloitetaan riittävän hyvissä ajoin, jolloin voidaan arvioida, millaisia tukirakenteita nuori tarvitsee elämäänsä itsenäistyessään. Kun nuori tulee itsenäistymisvaiheeseen, on hänen tärkeää oppia tunnistamaan omat voimavaransa ja pystyä luottamaan selviytymiseensä. Kun sijaishuolto tulee päätökseen nuoren elämässä, on hän jälleen

luopumisen ja uudelleen aloittamisen äärellä - aivan kuten sijoitusvaiheen alussakin. Nuori tarvitsee henkisen tuen lisäksi myös tarpeisiinsa vastaavaa, konkreettista tukea, jotta irrottautuminen uuteen elämään sujuisi mahdollisimman hyvin. (Känkänen 2013, 264–272.)

3.3 Lastensuojeluun sijoitettujen lasten ja nuorten päihteiden käyttö

Ikonen, Eriksson sekä Heino avaavat vuonna 2020 THL:lle tehdyssä tutkimuksessaan millaisena vanhempiansa kodista pois sijoitettujen lasten sekä nuorten hyvinvointi näyttäytyy. Tutkimus on toteutettu kouluterveyskyselynä ja auttaa ymmärtämään miltä osin sijoitettuina asuvien lasten ja nuorten hyvinvointi eroaa kotona asuvien ikätovereidensa hyvinvoinnista. (Ikonen, Eriksson ja Heino. 2020, 1.) Sijoitetut lapset ja nuoret erosivat tutkimuksissa niin perhesuhteiden kuin sosioekonomisten taustojensa perusteella. Sijoitettuina olevilla yläkouluikäisillä on lääkärin toteama pitkäaikainen sairaus puolet useammin kuin kotona asuvalla lapsella. Sijoitetun lapsen äidin koulutaustana on huomattavan usein ainoastaan peruskoulu. (mts. 16.)

Tätä opinnäytetyötä palvelevia ja hyödyllisiä tilastotietoja tutkimuksessa ovat sijoitettujen nuorten päihteiden käyttö, joka on huomattavan paljon yleisempää, kuin kotona asuvien nuorten päihteiden käyttö. Tutkimuksen mukaan joka kuudes sijoitettu lapsi on käyttänyt jotain tupakkatuotetta vähintään kerran, kun kotona asuvilla lapsilla suhdeluku on vain neljä prosenttia. Yläkouluikäisistä sijoitetuista lapsista käyttää päivittäin 38 prosenttia jotain tupakkatuotteita, ja ammatillisissa oppilaitoksissa luku on jopa 44 prosenttia.

THL:n tutkimus osoittaa toteen myös huolestuttavia lukuja sijoitettujen nuorten alkoholinkäytöstä. Noin joka kuudes sijoitettu yläkoululainen ilmoitti käyttävänsä viikoittain alkoholia ja 27 prosenttia kertoi juovansa itsensä tosi humalaan vähintään kerran kuukaudessa. Kannabista on kokeillut sijoitetuista nuorista (ikätasosta riippumatta) 27–37 prosenttia, kun taas kotona asuvilla vastaava luku on 8–19 prosenttia. Myös muita huumaavia aineita sekä sekakäyttöä ilmenee huomattavan paljon enemmän sijoitettujen nuorten keskuudessa. (mts. 19–20.)

Kekkonen ja Pekkarinen kertovat hatkanuorista tekemässään analyysissa (2024) nuorten kielteisistä kokemuksista hatkan aikana. Hatkaamisella tarkoitetaan sijaishuollosta luvatta poistumista ja sinne palaamatta jättämistä, josta seuraa usein monitahoisia sosiaalisia ongelmia hatkaaville nuorille. Kyselyyn vastanneista nuorista 81 prosenttia kertoo käyttäneensä alkoholia

hatkan aikana ja 54 prosenttia käyttäneensä huumausaineita. Tämä altistaa luonnollisesti sijaishuoltopaikasta luvattomasti poistuneet nuoret kielteisille ja hyvinkin vaarallisille tilanteille. Näitä tilanteita ovat rikoksen tekeminen tai sen uhriksi joutuminen, itsensä satuttaminen, sairauden hoitamatta jättäminen sekä raiskauksen tai pahoinpitelyn uhriksi joutuminen. Joka kolmas hatkanneesta tytöistä kertoi joutuneensa raiskauksen uhriksi. (Kekkonen ja Pekkarinen. 2024, 22–24)

Päihteet ja niiden käyttö on myös Sauma Kodit Plaanissa osa nuorten elämää. Päihdekasvatus tulee osaksi omaohjaajatyöskentelyä jo ennen nuoren itsenäistymistä, ja ehkä tämän vuoksi työryhmä ei nostanut esiin tarvetta päihdekasvatukselle kyselyssä, jonka heille toteutin. Tämä on haaste, joka näkyy myös jälkihuollon parissa työskentelevien parissa, joten nostin tutkimusten perusteella päihdekasvatuksen yhdeksi teemaksi tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä ja sen pohjalta tehdyssä oppaassa. (Lasten ja nuorten päihteiden käyttö. N.d.)

3.4 Seksuaalikasvatus sijaishuollossa

Pesäpuun avoimessa kirjeessä (2019) koskien lasten ja nuorten oikeutta seksuaalikasvatukseen korostetaan, kuinka seksuaalikasvatus tulee nähdä yhtä tärkeänä osana kasvatusta kuin muukin arkielämässä tarvittava osaaminen. Mikäli nuori ei opi näkemään itseään erityisenä, arvostamaan itseään ja omaa seksuaalisuuttaan ja kehoaan, altistuu hän herkemmin hyväksikäytölle.

Seksuaalikasvatus on tärkeä osa sijaishuollon vaikuttavuutta Pesäpuun ry:n mukaan. (Pesäpuu ry, 2019.)

Ikonen ym. (2019) ovat tutkineet THL:n vuonna 2019 toteuttamaa kouluterveyskyselyä, josta käy ilmi, että yläkouluikäisistä sijoitetuista nuorista joka toinen on ollut sukupuoliyhdyntänsä, kun kotona asuvien samanikäisten vastaava luku on alle 20 prosenttia. Sijoitettuna olevat nuoret jättävät käyttämättä ehkäisyä muita nuoria enemmän ja 35 prosenttia kertoi, ettei viimeisimmän yhdynnän aikana ollut käyttänyt lainkaan ehkäisyä. Kouluterveystutkimuksesta käy myös ilmi, että sijoitetuista yläkouluikäisistä nuorista useampi kuin joka neljäs on kokenut seksuaalista väkivaltaa. (Ikonen ym. 2020, 19–22.) Tästä voi helposti vetää johtopäätöksiä siitä, että sijoitettuna olevat nuoret ovat alttiimpia kokemaan seksuaalista väkivaltaa, ja ovat muutenkin hauraamassa asemassa nuorena aloitetun seksuaalisen kanssakäymisen johdosta.

Edellisessä kappaleessa esiin nostetut tilastot kertovat kuinka keskeisessä roolissa seksuaalikasvatus on, erityisesti sijoitettujen ja muiden erityisen haavoittuvien nuorten keskuudessa on. Seksuaaliväkivaltaa ennaltaehkäisevä seksuaalikasvatus pitää sisällään tunne-, turvataito- ja vuorovaikutustaitoja, omien ja toisten rajojen, velvollisuuksien sekä oikeuksien tunnistamista (Puustinen 2023, 420). Puustinen (2023) kertoo, että seksuaalikasvatusta tarvitaan läpi elämän ja erilaisten elämänvaiheiden, mutta erityisesti sen tarve korostuu nuorena, jolloin tavoitteena on tukea seksuaalista kehitystä. Seksuaalivalistus voidaan jakaa Bildjuschkin (2015) mukaan neljään eri tasoon, joita ovat: *valistus*, jonka tarkoituksena on antaa yksipuolisesti tietoa mahdollisimman laajalle yleisölle, *opetus*, jossa on mahdollista antaa vuorovaikutteista opetusta esimerkiksi kouluissa, *ohjaus*, joka voi olla toiminnallisempaa ja epämuodollista sekä *neuvonta*, jossa tietoa voidaan antaa kohdennetusti yhdelle tai useammalle henkilölle. (Puustinen 2023, 422.) Sijaishuollossa voidaan, ja tulisikin toteuttaa kaikkia näitä seksuaalivalistuksen muotoja. Seksuaalisuus ei noussut esiin toteuttamassani kyselyssä, mutta näiden huolestuttavien tilastojen valossa, olen nostanut seksuaalikasvatuksen myös osaksi opasta, sillä viimeistään itsenäistyessään nuoren kanssa tulisi käydä keskustelua aiheesta.

4 Itsenäistymisen tuki sijaishuollossa

THL:n tekemän tutkimuksen mukaan lapsille on merkityksellistä tunne-elämän kysymykset sekä merkitykselliset suhteet. Positiivinen minäkuva, turvallisuus ja toimijuus ovat tärkeimpiä hyvinvoinnin osa-alueita lapsen elämässä. Lapsena koetut hyvät tai huonot tapahtumat voivat rakentaa tai murentaa minäkuva ja toimijuutta. Toimijuudella kuvataan nuoren mahdollisuutta vaikuttaa omaan elämäänsä sekä arjen tilanteissa, että suhteissa. Turvallisuus suojaa lasta laiminlyönniltä tai hyväksikäytöltä omassa yhteisössään tai vertaisryhmässä. Kun lapsella tai nuorella on positiivinen minäkuva, kokee hän olevansa hyväksytty ja hyvä ihminen. (Yliruka et al. 2020, 15.) Vaikka valtaosaltaan Suomessa huono-osaisuus ei ole periytyvää tai pysyvää, on kuitenkin pieni osa perheistä sosiaalihuollon asiakkaina useamman sukupolven ajan. Lastensuojelun jälkihuolto on tärkeässä roolissa, jossa sosiaalihuollolla on mahdollisuus katkaista ylisukupolvinen huono-osaisuus ja nuoret voidaan saada kytkeytymään yhteiskuntaan. (mts. 12–13.)

4.1 Itsenäistyminen Sauma Kodit Plaanissa

Sauma Kodit Plaanissa jokaisen nuoren itsenäistymisen harjoittelun ajankohta harkitaan yksilöllisesti omaohjaajien ja nuoren kesken. Konkreettisin asia, ja ensiaskel kohti itsenäisempää elämää on IT-huoneistoon muuttaminen. Plaanissa on yksi IT-huoneisto, joka on Plaanin tiloissa toimiva kaksio. Tähän asuntoon on mahdollista muuttaa aikaisintaan nuoren täyttäessä 16 vuotta. Kun nuori muuttaa IT-huoneistoon, tekevät omaohjaajat yhdessä nuoren kanssa yksilöllisen itsenäistymissuunnitelman, johon sisältyy myös viikkosuunnitelma.

Nuori saa muiden nuorten tapaan kuukausirahan, ja kun nuori alkaa valmistaa itsenäisesti huoneistossa ruokia, saa hän viikoittain ennalta määrätyn ruokarahan. Nuori käy aluksi ohjaajan kanssa yhdessä kaupassa tekemässä ruokaostoksensa harjoitellen budjetointia ja opetellen esimerkiksi kilohintojen vertailua. Kun nuori täyttää 17 vuotta, on hänen mahdollista saada ruokarahat tililleen tai käteisenä. Tämä kuitenkin alkuun edellyttää kuittien palauttamisen ruokaostoksista omaohjaajille, jotta omaohjaaja voi seurata ja mahdollisesti tukea nuorta budjetoinnissa. IT-huoneistossa asuvaa koskee Plaanin yleiset järjestyssäännöt (nähtävissä liitteenä olevassa oppaassa). Kun nuori täyttää 17 vuotta, voidaan tapauskohtaisesti harkita IT-asuntoon muuttamista.

IT-asunto sijaitsee samassa rakennuksessa Plaanin kanssa, mutta siinä on oma sisäänkäynti. IT-asunnossa asuvia nuoria koskevat samat säännöt, kuin IT-huoneistossa asuvia, joskin heillä on hieman enemmän vapauksia sekä vastuuta. IT-huoneistoon ja asuntoon muuttaessaan nuori sitoutuu kirjallisesti noudattamaan asunnon järjestyssääntöjä. Toistuvista sääntörikkomuksista voi seurata muutto takaisin Plaaniin. Kun nuoren itsenäistymisharjoittelua aloitetaan, kartoitetaan hänen kanssaan nuoren elämän ja arjen olennaisia sisältöjä, mielenkiinnon kohteita, nuoren vahvuuksia, sosiaalisia suhteita, hyvinvointia sekä tulevaisuuden toiveita.

Täysi-ikäisyyden lähestyessä, nuoren itsenäistymisprosessia tarkastellaan. Millaisia taitoja on kartutettu ja mitä tulisi vielä harjoitella ennen muuttoa omaan kotiin. Sosiaalityöntekijän kanssa järjestetään asiakassuunnitelmapalaveri, jossa käydään läpi nuoren itsenäistymistilannetta, jälkihuollon prosessia, sekä kertyneitä itsenäistymisvaroja.

Sijoitetuilla lapsella on oikeus saada rahaa itsenäistymistään varten, kun sijoittaminen tapahtuu kodin ulkopuolella ja on avohuollon tukitoimi, huostaanotto tai jälkihuolto. Tämän määrän tulee vastata vähintään 40 % nuoren tuloista, korvauksista tai saamisistaan, summassa ei kuitenkaan huomioida lapsilisää. Mikäli nuorella ei ole yllä mainittuja tuloja, on häntä tuettava rahallisesti sosiaalitoimen kautta. Varojen myöntämisestä vastaa nuoren oma sosiaalityöntekijä.

(Lastensuojelu ja itsenäistymisvarat N.d.) Nuoren kanssa tulee tehdä budjettilaskelma, ja miettiä, minkä hintaiseen asuntoon hänellä on varaa, millaisia tukia hän tulee saamaan ja mihin palveluihin hän on oikeutettu, kun hän siirtyy jälkihuollon palveluiden pariin. Nuoren koulunkäyntiä ja kouluun hakemista tulee tukea itsenäistymisen aikana. Nuorta autetaan asunnon hakemisessa, vuokrasopimuksen allekirjoituksessa, muutossa, sähkösopimuksen tekemisessä, tukien hakemisessa ja oman asuntonsa sisustamisessa. Eli juuri niissä asioissa, joihin kotona asuvat nuoret saavat usein vanhemmiltaan apua ja tukea. Tutkimustyön tuloksena toteutettu opas auttaa yhtenäistämään entuudestaan Sauma Kodit Plaanissa tehtävää työtä itsenäistymisen edistämiseksi ja juuri näitä mainittuja taitoja harjoitellaan itsenäistymisen eri vaiheissa.

5 Jälkihuolto

Jälkihuollolla tarkoitetaan lain mukaisen sijaishuollon tai yli kuusi kuukautta kestäneen avohuollon sijoituksen päättymisen jälkeen tarjottavaa tukea lapselle tai nuorelle. Jälkihuollon tarkoituksena on tukea lapsen kotiutumista tai itsenäistyvää nuorta muuttaessaan pois sijaishuollosta.

Jälkihuolto turvaa nuoren asumisen, koulutuksen, sosiaalisen ja psyykkisen toimintakyvyn, terveydenhuollon sekä toimeentulon suhteen. (Yliruka et al. 2020, 17.)

Vuonna 2022 oli jälkihuollossa 10 365 nuorta. Määrä on kasvanut vuoden 2020 voimaan tulleen lastensuojelulainmuutoksen vuoksi, jossa jälkihuollon ikäraja nostettiin 21 ikävuodesta 25 ikävuoteen. Palvelujärjestelmämme hajanaisuuden vuoksi juuri nämä nuoret, jotka usein kohtaavat moninaisia sosiaalisia, terveydellisiä ja toimintakykyä heikentäviä haasteita jäävät valitettavan usein ilman riittävää tukea. Tuen tarpeet liittyvät usein mielenterveysongelmiin, asumiseen, sosiaalisiin suhteisiin ja koulutukseen. (Lastensuojelu 2022.)

Jälkiverkko-projekti on Jyväskylän Ammattikorkeakoulun toteuttama ja Euroopan sosiaalirahaston rahoittama projekti. Projektin tavoitteena oli selvittää jälkihuoltonuorten tarpeita ja toiveita sosiaalisten turvaverkostojen osalta luovia menetelmiä käyttäen. Keskiöön on projektissa nostettu

nuoret, jotka ovat jälkihuollon palveluiden piirissä ja eritoten työttömänä olevien nuorten sosiaaliset tukiverkostot. Jälkiverkko-hankkeessa nostetaan esiin, että nimenomaan itsenäistyvien nuorten kohdalla tulisi kiinnittää huomiota sosiaalisiin suhteisiin, sillä vahvalla sosiaalisella verkostolla on suuri merkitys nuoren siirtyessä nuoruudesta aikuisuuteen. Huomionarvoista on myös se, että nuoret usein pyrkivät löytämään itselleen sosiaalisen verkoston, jossa kokea yhteenkuuluvuuden tunnetta, vaikka kyseiset suhteet eivät olisi nuorelle hyväksi. (Alakärppä et al. N.d., 7.)

Hyvinvointialueen on tarjottava jälkihuoltoa sijoituksen päätyttyä lapselle tai nuorelle. Jälkihuolto tukee lapsen tai nuoren kotiutumista ja auttaa itsenäistyvää nuorta saamaan riittävät valmiudet pärjäämään itsenäisesti elämässään. Nuoren muuttaessa omaan asuntoon sijaishuoltoyksiköstä tuen tarve on usein edelleen suuri ja etenkin siirtymävaiheeseen nuori tarvitsee usein paljon tukea. Suurin osa jälkihuollon asiakkaista on täysi-ikäisiä, mutta jälkihuoltoa tarjotaan kaikille yhtäjaksoisesti yli kuusi kuukautta kodin ulkopuolelle sijoitetuille lapsille ja nuorille. (Jälkihuolto N.d.)

Pukkion ja Hoikkalan (2016) mukaan sijaishuoltoa ja jälkihuoltoa ei pitäisi erotella, vaan nähdä toisiinsa limittyneinä vaiheina lapsen tai nuoren asiakaspolussa. Ilman hyvin tehtyä jälkihuoltoa, ovat sijaishuollon aikana saavutetut myönteiset saavutukset vaarassa valua hukkaan. Jälkihuolto on itsenäistyneiden nuorten lastensuojeluprosessin viimeinen vaihe, jolloin pyritään turvaamaan nuoren sijaishuollossa saavutetut tulokset. (Pukkio ja Hoikkala 2016, 6–7.)

Tutkimukset ovat osoittaneet, että sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten tulevaisuudennäkymät ovat heikommat usealla eri mittarilla arvioituna kuin kotona asuneiden ikätovereidensa. Sijaishuollosta itsenäistyneet nuoret ovat länsimaissa myös suurimmassa syrjäytymisvaarassa. (mts. 14–16.) Jälkihuoltoa tulisi toteuttaa yksilöllisesti, kunkin nuoren omat henkilökohtaiset toiveet ja tavoitteet huomioiden. Täysi-ikäiset jälkihuoltonuoret saavat itse päättää, ottavatko jälkihuoltoa ja tarjottavaa tukea vastaan. Keskeistä olisi, että palvelujärjestelmämme taipuisi vastaamaan kunkin nuoren yksilöllisiin tarpeisiin mahdollisimman hyvin. (mts. 14–16.)

Ruotsalaistutkijoiden Höjer ja Sjöblomin (2010) mukaan onnistuneeseen sijaishuollosta itsenäistymiseen vaikuttavia tekijöitä ovat hyvä myös aiemmin mainitun jälkiverkko-projektin esiin tuoma sosiaalinen verkosto, positiivinen minäkuva, resilienssi, koherenssi (elämänhallinnan tunne), vakaa ja luottamuksellinen suhde vähintään yhden ihmisen kanssa sekä negatiivisen

elämäntilanteen/asenteen muuttaminen positiivisempaan. (mts. 119.) Näitä kaikkia osa-alueita käsitellään tämän tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksista tehdyssä oppaassa erilaisten menetelmien avulla, jotta nuorella olisi mahdollisimman hyvät lähtökohdat itsenäiseen elämään.

5.1 Sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten haasteet

Jotta saisin mahdollisimman kattavasti tietoa toteuttamani kyselyn lisäksi tekemääni opasta varten, päätin selvittää, millaisia haasteita on havaittu sijaishuollosta itsenäistyneillä nuorilla aiempien tutkimusten mukaan.

Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret kohtaavat erityisiä haasteita heidän siirtyessä aikuisuuteen ja he ovat erityisen haavoittuvassa asemassa. Erilaisissa tutkimuksissa on todettu näiden nuorten pärjäävän ikätovereitaan heikommin elämänsä eri osa-alueilla nuorina aikuisina. Nämä havainnot tulevat näkyviksi koulutuksen, asumisen, terveyden ja työmarkkinoille pääsyn ja siellä pysymisen tarkastelussa. (Hoikkala. 2016, 29–30.) Nämä kaikki edellä mainitut elämän osa-alueet ovat tärkeitä nostaa esiin jo lastensuojelun sijaishuollossa, nuoren aloittaessa itsenäistymisen prosessia, jotta hänellä olisi mahdollisimman hyvät mahdollisuudet pärjätä elämässään tullessaan täysi-ikäiseksi. Seuraavaksi nostan esiin aiemmissa tutkimuksissa esiintyneitä haasteita, joita jälkihuollossa työskentelevät ovat nostaneet esiin.

Itsenäistymisen oppaassa nostan esiin tunnetaitojen tärkeyttä sekä annan työkaluja päihdekasvatuksen tukemiseen, ja nuorille tietoa mihin ottaa yhteyttä myös sijaishuollon päättyessä, mikäli heistä tuntuu, ettei päihteidenkäyttö ole enää heidän hallinnassansa. Seksuaalinen toimijuus ja siihen liittyvät riskit koin tärkeäksi nostaa esiin tutkimusten tulosten valossa. Huolestuttavan moni sijaishuollon nuori käyttäytyy välinpitämättömästi seksuaalisissa kanssakäymisissään erinäisistä syistä, joihin tulisi puuttua sijaishuollon työskentelyssä. Koulutus, rikollisuus sekä mielenterveysongelmat ovat myös teemoja, joita käsittelen joko suoraan tai välillisesti itsenäisyyttä tukevassa oppaassa, ja johon kannustan omaohjaajia käymään keskustelua nuorten kanssa.

5.1.1 Päihteet

Päihteiden kokeilu on yleistä nuoruudessa. Siihen vaikuttavat monet eri tekijät, kuten kulttuuri, jossa nuori elää ja ympäristö. Nuoren läheisverkoston suhtautuminen päihteisiin vaikuttaa myös olennaisesti hänen päihteiden käyttöönsä. (Kinnunen 2011, 38.) Kun puhutaan sijaishuollossa olevien nuorten päihteiden käytöstä, alkavat ne tutkitusti aikaisemmin ja ovat laadultaan erilaisia, kuin kotona asuvilla ikätovereilla. Nuoret elävät tänä päivänä maailmassa, jossa päihteitä saa helposti, ja jopa kotiovelle toimitettuna, sosiaalisen median kautta tai kavereilta. Yli 60 prosenttia peruskoulun 9. luokkalaisista pitää alkoholin hankintaa helppona, ja joka neljännes kannabiksen hankintaa helppona. (Lasten ja nuorten päihteiden käyttö. N.d.) Omakohtainen kokemukseni lastensuojeluyksikössä kaksi vuotta työskennelleenä on se, että nuoret kokevat huumeiden saamisen jopa helpommaksi kuin alkoholin ostamisen.

Tutkimusten mukaan nuoruusiän runsas alkoholinkäyttö ennustaa matalampaa sosioekonomista asemaa aikuisena. Mikäli nuoruudessa käyttää runsaasti alkoholia, on todennäköisempää joutua työttömäksi, tai jäädä ilman ammatillista koulutusta. Myös riski erota puolisoista aikuisena on suurempi, jos nuoruudessa on käyttänyt alkoholia runsaasti. Aiempien tulosten lisäksi Huurre ym. (2011) toteavat tutkimuksensa täsmentävän nuoruuden runsaan alkoholin käytön ja terveyden välisiä yhdysvaikutuksia aikuisuudessa koettuun terveyden- ja mielenterveydentilaan. (Huurre ym. 2011, 281 ja 283.)

Päihdekasvatus ja päihteiden käyttöön puuttuminen alkaa lastensuojeluyksikössä usein jo paljon ennen nuoren itsenäistymisvaihetta. On hyvä tiedostaa, että päihteiden käytön taustalla on usein erilaisia tekijöitä, ja niiden tunnistaminen auttaa työskentelyssä nuoren kanssa. Päihteiden käyttö liittyy usein mielialaan, perhetilanteeseen tai muihin nuorelle merkityksellisiin suhteisiin. Yksinäisyys, masennus sekä ahdistuneisuus ovat tunteita, jotka voivat altistaa nuorta käyttämään päihteitä. Päihdekäytön suistuessa vakavampaan, on hyvä huomioida siihen liittyvät lieveilmiöt, kuten velkaantuminen, väkivallan uhka ja rikollisuus. (Lasten ja nuorten päihteiden käyttö. N.d.)

5.1.2 Seksuaalinen toimijuus ja teinivanhemmuus

Huttunen (2018) on tutkinut nuorten seksuaalista toimijuutta lastensuojelun jälkihuollon työntekijöiden näkökulmasta, ja jaotellut nuorten seksuaalisuuden neljään eri kategoriaan.

Ymmärtämättömät nuoret voivat olla haluttomia tai kyvyttömiä ymmärtämään seksuaalisuuteen liittyviä asioita sekä omaa parastaan. Nämä nuoret tekevät jälkihuollon työntekijöiden silmin itselleen epäedullisia ratkaisuja, vaikka aikuinen olisi antanut nuorelle ohjeita ja neuvoja asian suhteen. Tähän kategoriaan kuuluvat nuoret tekevät epärationaalisia päätöksiä erityisesti ehkäisyyn liittyen. (Huttunen. 2018, 46.)

Vaikutuksille alttiit nuoret ovat erityisen herkkiä ottaman ympäristöstään, kuten mediasta ja sosiaalisesta mediasta vaikutteita seksuaaliseen käyttäytymiseensä. Nämä nuoret voivat lähteä mukaan seksuaalisiin kokeiluihin, vaikkeivat olisi siihen vielä oikeasti valmiita. Tätä käytöstä jälkihuollon työntekijät selittävät nuorten kypsyttämättömyydellä, ymmärtämättömyydellä, huomiotarpeella sekä epävarmuudella. Vaikutuksille altista seksuaalista toimijuutta on purettu auki keskusteluissa myös siitä näkökulmasta, kuinka kasvu ympäristö ja perhe ovat vaikuttaneet nuorten seksuaalisuuteen. Se, miten seksistä on puhuttu kotona, jos äidillä vaihtuu miesystävä usein tai lapsi tai nuori näkee äidin harrastavan seksiä voi vaikuttaa nuoren kynnykseen lähteä harrastamaan seksiä nuorella iällä. (mts. 48–51.)

Pahoinvoivien nuorten seksuaalista toimijuutta on määritelty tutkimuksissa negatiiviseksi ja ei-toivotuksi seksuaaliseksi käyttäytymiseksi. Tähän toimijuuteen liittyy seksin harrastaminen tuntemattomien kanssa, seksin myyminen sekä varhain aloitetut seksikokeilut. Jälkihuollon työntekijät tarjoavat tähän käytökseen selitykseksi mahdollista päihteiden käyttöä, rahan tarvetta sekä mielenterveysongelmia. Jälkihuollon piirissä olevien nuorten erityisyys nousi tutkimuksessa esiin, ja heidän seksuaalinen toimijuutensa katsottiin olevan huolestuttavampaa ja ongelmalähtoisempää kuin muiden samanikäisten nuorten seksuaalikäyttäytyminen. (mts. 53–54.)

Seksuaalisesti keskeneräiset nuoret liitettiin tutkimuksissa nuoren seksuaaliseen identiteettiin ja seksuaaliseen suuntautumiseen, joka oli jälkihuollon työntekijöiden haastatteluiden mukaan vielä nuorilla ”etsintävaiheessa”, ja nuoret pyrkivät tekemään erilaisia seksuaalisia kokeiluja löytääkseen itsensä ja oman seksuaalisuutensa. (mts. 54–55.)

Kuten aiemmassa kappaleessa nostin esiin, on sijoitettuna olleiden nuorten seksuaalinen käyttäytyminen poikkeavaa, verrattuna kotona asuviin ikätovereihinsa. Ehkäisyn käyttö on

harvinaisempaa sijoitettuna olleilla nuorilla, ja tämän vuoksi myös teiniraskaus ja teinivanhemmuus yleistä jälkihuollon piirissä olevilla nuorilla. Tähän viittaa myös kansainvälinen kirjallisuus johdonmukaisesti. Hyvin varhainen vanhemmuus asettaa sekä lapsen, että vanhemman haavoittuvaan asemaan monella hyvinvoinnin tasolla. Teiniraskaudet on liitetty usein syntymäperheen köyhyyteen ja matalaan sosioekonomiseen asemaan ja sosiaalinen perimä, sekä ylisukupolvinen huono-osaisuus on todennäköisempää teinivanhempien lapsilla. Kestilä ym. (2012) kertovat artikkelissaan, että sijoitettuina olleista tytöistä 16–19 prosenttia olivat vanhempia jo teini-ikäisenä, kun muun väestön kohdalla sama luku on 3 prosenttia. (Kestilä. 2012, 601.)

5.1.3 Muut haasteet

Koulutus ja työllistyminen

Kouluttautumisella on nuoren elämässä suuri merkitys. Se vaikuttaa yhteiskuntaan kiinnittymiseen ja estää syrjäytymistä. Nuoret, jotka ovat suorittaneet vain perusasteen ovat alttiimpia erilaisille ongelmille myöhemmässä elämässä, kuten työttömyydelle ja pitkittyneelle työttömyydelle, terveydellisille ongelmille sekä syrjäytymiselle ja elämänhallinnallisten ongelmien kasautumiselle. Nuoret, jotka ovat olleet sijoitettuina kodin ulkopuolelle on usein haasteita koulunkäynnin kanssa, tämä on todettu myös kansainvälisellä tasolla erilaisten tutkimusten tuottamien tietojen perusteella. (Kestilä. 2012, 600.)

Psykiatrinen sairastavuus

Tanskassa vuonna 1995 tehdyn laajan tutkimuksen mukaan, joka viidennellä kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista ja nuorista on vähintään yksi psykiatrinen diagnoosi, kun kotona asuvien lasten ja nuorten kohdalla luku on 3 prosenttia. Sijaishuollosta itsenäistyneillä nuorilla on näiden lukujen ja tutkimusten valossa suurempi riski sairastua psykiatriseen sairauteen. Kaikkein rajuimmat riskit on nähty olevan pitkään sijoitettuina olleilla nuorilla. Entisillä lastensuojelun asiakkailta on myös suurempi riski itsemurhayrityksen suhteen. Ruotsalaistutkimuksen mukaan lastensuojelun asiakkaina olleilla oli muuhun väestöön nähden 4–5 kertainen riski joutua sairaalaan itsemurhayrityksen vuoksi. (Kestilä. 2012, 601–602.)

Rikollisuus

Yksi keskeisempiä rikollisuuden ennustamisen tekijöistä on perhetausta. Lastensuojelutaustalla on nähty olevan suora yhteys myöhemmin elämässä tehtyihin rikoksiin ja ongelmakäyttäytymiseen.

Lastensuojelu usein puuttuu sellaisten lasten elämään, joilla on huono-osaisuutensa vuoksi riski joutua rikolliseen elämäntapaan. Lastensuojelun piirissä olleiden nuorten rikollisuus näkyy tilastojen valossa väkivaltaisena käytöksenä, rikollisuutena ja päihteiden käyttämisenä. (Kestilä. 2012, 603.)

6 Opinnäytetyön toteutus

6.1 Tutkimuksellinen kehittämistyö

Sanonta ”ainoa pysyvä asia on muutos” pitää paikkansa. Toikko ja Rantasen (2009) mukaan työelämä 2000-luvulla elää jatkuvassa muutoksessa. Työelämän avainsanoja ovat kehittämistoiminta, huippuosaaminen, verkostoituminen ja innovaatiotoiminta (Toikko ja Rantanen 2009, 7). Kehittäminen tähtää aina muutokseen ja sillä tähdätään parempiin ja tehokkaampiin toimintatapoihin tai -rakenteisiin (mts. 16). Toikko ja Rantasen (2009) mukaan tutkimuksen sekä kehittämistoiminnan suhde voidaan hahmottaa niin, että kehittämisessä hyödynnetään tutkimuksen tietoa (mts. 19). Tässä opinnäytetyössä tavoitteena oli kehittää Sauma Kodit Plaaniin ohjaajille yhteinen työkalu, jolla toimintaa on mahdollista yhdenmukaistaa sekä kehittää nuorten etujen mukaisesti. Kehittämistyön taustalla on kyselynä toteutettu tutkimus, sekä teoriataustaa, joka mahdollisti laadukkaan työkalun kehittämisen palvelemaan työryhmän toiveita ja nuorten etuja. Kyselyn lisäksi etsin tietoa aiemmin toteutetuista tutkimuksista, jotta saisin mahdollisimman kattavan näkemyksen siitä, millaisia haasteita jälkihuollon nuorilla on, ja mihin tulisi kiinnittää huomiota heidän itsenäistymisprosessinsa aikana. Sain merkittävästi tietoa aiemmin tehtyjen tutkimusten tuloksista, joita ei noussut esiin työryhmälle toteuttamassani kyselyssä. Teemat, joihin paneuduin kyselyssä esiin nousseiden haasteiden lisäksi, olivat tutkimustulosten valossa esiin nousseet päihteet ja seksuaalinen toimijuus, sillä juuri nämä kaksi aihealuetta ovat nousseet huolenaiheiksi jälkihuollon parissa työskentelevien parissa.

6.2 Tutkimuksen toteutus

6.2.1 Kyselytutkimus

Kun tutkimusongelma on selvä, tulee valita seuraavaksi tutkimusmenetelmä, joka todennäköisimmin ratkaisee kyseisen ongelman. Valitsin laadullisen tutkimusmenetelmän, jolla yleisesti ottaen pyritään selvittämään ilmiöitä, eli laadullisella tutkimusmenetelmällä pyritään

selvittämään: *mistä juuri tässä ilmiössä on kyse*. Laadullisessa tutkimusmenetelmässä vastataan ”miten, miksi ja millainen”-kysymyksiin, ja sen yleisimpiä muotoja ovat haastattelut, dokumentit, havainnointi ja kuten tämän opinnäytetyön osalta: kyselyt. (Tutkimuskysymysten luominen ja niiden oikeaoppinen analysointi.)

Tuomi ja Sarajärven (2002) mukaan kyselyn idea on yksinkertainen: kun haluamme tietää mitä ihmiset ajattelevat, on järkevää kysyä sitä heiltä itseltään. Kyselyn ja haastattelun erona pidetään tiedonantajan toimintaa tiedonkeruuvaiheessa. Kysely on menettelytapa, jossa tiedonantajat täyttävät heille annetun lomakkeen joko valvotusti, tai kotonaan. (Tuomi ja Sarajärvi 2013, 72–73.)

Kyselylle on useita erilaisia toteutustapoja, johon vaikuttaa mitä tutkimuksessa halutaan saada selville. Kyselyn laatimisvaiheessa tulee ottaa huomioon tekijät, jotka vaikuttavat saatuihin vastauksiin, niiden informatiivisuuteen, vastausprosenttiin ja kyselyn luotettavuuteen. Kyselyn vastauksia voidaan sen muodosta riippuen analysoida joko määrällisesti tai laadullisesti. (Kyselyt. 2016.)

Kartoitin kyselytutkimuksen avulla Sauma Kodit Plaani työyhteisön toiveita itsenäistyvän nuoren kanssa työskentelyn helpottamiseksi sekä selvitin mitkä ovat olleet heidän mielestään suurimmat haasteet itsenäistyvien nuorten kanssa työskennellessään. Pyrin pitämään kyselylomakkeen mahdollisimman lyhyenä, kuitenkin tärkeimmät tiedot keräten. Mitä pidempi kysely on, sitä todennäköisempää on, että osallistujat jättävät sen kesken. Kysely toteutettiin täysin anonymisti, enkä kerännyt vastaajilta henkilöllisyystietoja lainkaan. Kyselyssä oli sekä strukturoituja kysymyksiä, että avoimia kysymyksiä.

6.2.2 Aineiston keruu

Laadullista tutkimusta tehtäessä kysely on yksi yleisimmistä aineistonkeruumenetelmistä haastattelun, havainnoinnin sekä dokumentteihin perustuvan tiedon lisäksi (Tuomi ja Sarajärvi 2013, 71). Kysymys, josta kävin keskustelua opinnäytetyöni ohjaajan kanssa, oli kerättävän aineiston koko. Se on yleinen kysymys, joka aineistonkeruun yhteydessä usein nousee esiin. Tuomen ja Sarajärven (2013) mukaan opinnäytetyö on tekijänsä harjoitustyö, ja aineistojen koot voidaan asettaa omaan arvoonsa, eikä sitä tulisi pitää merkittävänä kriteerinä. Ratkaisevaa ei ole aineiston koko, vaan tulkintojen syvyys ja kestävyys. Tekemässäni tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan ymmärtämään työyhteisön tarpeita ja tuottamaan sen pohjalta ratkaisuksi opas, joka helpottaa heidän työskentelyään ja auttaa täten myös Sauma Kodit Plaatin

nuoria itsenäistymisprosessissaan. Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että henkilöt, joilta tietoa kerätään tietävät tutkittavasta asiasta mahdollisimman paljon. Tutkimukseen osallistuneet henkilöt ovat oman alansa ammattilaisia, jonka vuoksi saatu aineisto on tarkoitukseen sopivaa ja juuri he ovat valikoituneet tutkimukseen osallistuviksi. (Tuomi ja Sarajärvi 2013, 85–86.)

Lähetin Webropol-ohjelmalla tehdyn kyselyn (Liite 1), joka sisälsi sekä avoimia, että suljettuja kysymyksiä sähköpostitse kaikille työryhmän jäsenille, kun olin ensin pilotoinut kyselyn kahdella henkilöllä. Pilotointi ei tuottanut kehitettävää kyselyyn, eli se pysyi samanlaisena. Vastauksia tuli määräraikaan mennessä 6 (kuusi), johtuen lyhyehköstä vastausajasta ja juuri tälle ajalle sattuneista sairaslomista ja muista poissaoloista. Olin kuitenkin tyytyväinen saamaani aineistoon, ja erityisesti avoimiin kysymyksiin tulleista vastauksista, jotka auttoivat minua eteenpäin oppaan suunnitteluvaiheessa paljon.

Aineiston riittävydestä puhuttaessa, käytetään termiä *saturaatio*, eli kylläntymistä. Kun aineisto on kylläntynyt, alkaa se toistaa itseään eivätkä tiedonantajat tuota enää uutta merkittävää tietoa tutkimuksen tekijälle. Kylläntymispiste vaihtelee tutkimuksen tavoitteen mukaan. (Tuomi ja Sarajärvi 2013, 87.) Vaikka oma aineistoni oli suppeahko, huomasin kysymysten vastausten muistuttavan paljon toisiaan ja koen saaneeni selkeän käsityksen siitä, millaiset toiveet työryhmällä on oppaan kehittämisen suhteen.

6.2.3 Aineiston analyysi

Yksi yleisimmin käytetty analyysin muoto on sisällönanalyysi, etenkin laadullisissa tutkimuksissa. Sen avulla voidaan tarkastella monenlaisia, erityyppisiäkin tutkimuksia. Jyväskylän Yliopiston tutkija Timo Laine on esittänyt rungon laadullisen tutkimuksen etenemisen kuvaamiseksi, jota Tuomi ja Sarajärvi (2013) ovat hiukan muokanneet. Tärkeimpänä aineiston analyysissä on rajata mikä juuri tässä aineistossa kiinnostaa tutkijaa. Sen jälkeen tulee aineisto käydä läpi, ja merkata asiat, jotka sisältyvät tutkijan kiinnostuksen kohteisiin, ja jättää kaikki muu tästä tutkimuksesta pois (koodaaminen tai litterointi). Kun kaikki tutkijaa kiinnostava aineisto on kerätty, tulee se luokitella, teemoittaa ja tyypitellä sekä kirjoittaa tästä yhteenveto. (Tuomi ja Sarajärvi 2013, 91–92.) Laadullisen aineiston analysoinnin tärkein tarkoitus on informaatioarvon lisääminen luomalla hajanaisesta aineistosta helpommin käsiteltävää ja hallittavaa kokonaisuutta (Tuomi ja Sarajärvi 2013, 108).

Sisällönanalyysia voidaan toteuttaa joko aineistolähtöisesti, tai teorialähtöisesti. Tähän tutkimukseen valikoitui aineistolähtöinen lähestymistapa, sillä tutkimus ei nojaa jonkun auktoriteetin tuottamaan, ennalta asettamaan teoriaan. (Vilkkä 2021, 140.)

Tuomen ja Sarajärven (2013) mukaan aineistolähtöinen sisällönanalyysi voidaan kuvata kolmivaiheiseksi prosessiksi, ensimmäiseksi aineisto pelkistetään (reduointi), toisena kerätty aineisto ryhmitellään (klusterointi) ja viimeisenä luodaan teoreettisia käsitteitä (abstrahointi). (Tuomi ja Sarajärvi 2013, 108).

Aloitin tekemäni tutkimuksen aineiston analyysin käymällä lukuisia kertoja aineistoa läpi. Pysin löytämään aineistosta yhtäläisyyksiä, pelkistämään ja luokittelemaan sitä eri teemoihin. Koska tutkimus toteutettiin kyselynä ja kyselyrunko oli tarkoin mietitty, oli aineiston pelkistäminen suhteellisen nopeaa, eikä turhaa tietoa juurikaan ollut. Pelkistämisen jälkeen aineiston teemoittelu tapahtui etsimällä tutkimustuloksista yhteneväisyyksiä. Aineiston ryhmittelyssä käyn alkuperäistä aineistoa tarkasti läpi, ja etsin aineistosta samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia. Samaa asiaa tarkoittavat asiat ryhmittelin eri luokiksi ja nimesin sisältöä kuvaavilla käsitteellä. Tällöin sain aineiston tiiviiksi muodoksi ja sitä oli helpompi käsitellä. Ryhmittelyn jälkeen tein aineiston perusteella teoreettisia käsitteitä, eli käsitteellistin tehtyä tutkimusta ja sen tuloksia. (Tuomi ja Sarajärvi 2013, 110–111.)

7 Tutkimuksen tulokset

Kyselytutkimus koskien työyhteisön toiveita tulevalle oppaalle lähetettiin kaikille työyhteisön jäsenille, joita on kymmenen. Kysely oli auki yhden viikon, ja vastauksia tuli kuusi (n=6). Vastausprosentti oli täten 60 %. Vastausprosenttiin vaikutti osittain sairaslomat ja muut poissaolot, joihin ei etukäteen olisi voinut varautua. Kaikki vastaukset, joita kyselyyn tuli, tuli kahden ensimmäisen päivän aikana. Kyselyssä oli kaikkiaan neljä kysymystä, joista ensimmäinen oli valintakysymys, kaksi seuraavaa avoimia kysymyksiä sekä viimeisenä monivalintakysymys. Olen eritellyt kyselyyn vastanneet henkilöt koodeilla V1-V6.

Ensimmäiseen valintakysymykseen vastasi jokainen osallistuja hyötyvänsä oppaasta itsenäisen nuoren kanssa työskentelyssä. Tämä oli itselläni olettaus, ja olisin ollut yllättynyt, mikäli

vastaukset olisivat olleet toisenlaisia, sillä työyhteisössä on käyty keskustelua tarpeesta kyseiselle oppaalle.

Toisena, avoimena, kysymyksenä oli mihin työyhteisö kokee tarvitsevänsä apua itsenäistyvän nuoren kanssa työskentelyssä. Esiin nousi toiveita sosiaalietuuksien tiedottamisesta, selkeästä suunnitelmasta siitä, missä ajassa mitäänkin tulee tehdä, toive selkeistä säännöistä/rajoista/sopimuksista jotta kaikki tietäisivät mitä odottaa ja toive toimintaohjeista.

“-Tulevaisuuden suunnittelu

-Nuorelle oma ns. Sitoutumisasiakirja, jossa olisi mitä vaaditaan itsenäistyvältä ja mitä se on

-Plaanissa hyvin hajanainen toiminta eri nuorten kanssa. Olisi kiva saada työkaluja, joissa olisi sama pohja jokaisen nuoren kanssa.” V5

“Selkeä suunnitelma siitä mitä ja missä ajassa pitää tehdä. Esim. Tukien haku, asunnon etsintä. Mitkä ovat vaadittuja taitoja mitä itsenäistymisprosessiin kuuluu” V6

Kolmas kysymys oli myös avoin ja se käsitteli mitä työryhmä on kokenut haastavimmaksi itsenäistyvän nuoren kanssa työskentelyssä. Esiin nousi selkeästi toiveita yhteisistä pelisäännöistä, joita itsenäistyvän nuoren tulisi noudattaa ja nuorten välinpitämättömyys yhdessä sovittuihin sääntöihin. Tässä tulkitsen näkeväni paljon viimeaikaisten itsenäistyvien nuorten vaikutusta työryhmän ajatuksiin sekä ohjaajien turhautumista yhteisten pelisääntöjen puuttumiseen itsenäistyvien nuorten osalta.

“-Itsenäistyvän nuoren motivointi osallistumaan omaan työskentelyyn

-Rakenteellisten toimintatapojen puuttuminen

-Työryhmän sitoutuminen itsenäistyvän nuoren työskentelyyn” V1

“Moni nuori kuvittelee “tietävänsä kaiken” mutta avun tarve tulee ilmi vasta itsenäistymisen loppuvaiheessa. Sääntöjen hyväksyminen ja noudattaminen” V2

“-Sitoutuminen

-omaehtoisuus (voisiko nuorta sitoa jotenkin itsenäistymiseen, että ei voisi ns. pyörittää ohjaajia.

-kyyditykset/ omatoiminen liikkuminen

-Vanhempien kanssa yhteistyötä itsenäistyvän nuoren kanssa, jotta vanhemmat olisi ohjaajien tukena itsenäistymisessä

-Nuoren rahankäyttö ja sen opettelu” V5

Viimeinen kysymys oli monivalintakysymys, jossa kysyttiin millaisia ominaisuuksia oppaalta toivottaisi. Vaihtoehtoina oli: *”monipuolinen, selkeä, lyhyt ja ytimekäs, mahdollisimman laaja, oppaan, joka antaa selkeät toimintaohjeet ja oppaan, joka antaa suuntaviivoja työskentelyn tueksi”*. Selkeästi eniten vastauksia (83 %) eli n=5 kertoi toivovansa selkeää opasta. Toiseksi eniten toivottiin opasta, joka antaisi selkeät toimintaohjeet (67 %) n=4. Tähän on kuitenkin todettava, että myös vastausvaihtoehto *”oppaan, joka antaa suuntaviivoja työskentelyn tueksi”* sai lähes saman verran ääniä (50 %) n=3. Vaihtoehtoista *”lyhyt ja ytimekäs”* ja *”mahdollisimman laaja”* suositumpi vastaus oli *”lyhyt ja ytimekäs”* (33 %) n=2.

Näiden vastausten perusteella lähdin kokoamaan työryhmälle ja nuorille heidän toiveidensa mukaisesti opasta, jossa tärkeitä аспектеja olisivat

- Selkeys
- Selkeitä toimintaohjeita sisältävä
- Nuoren sitouttaminen työskentelyyn ja yhdessä sovittuihin pelisääntöihin
- Selkeästi kerrottu, missä ajassa itsenäistymistä mitäkin kuuluu tehdä

Kyselyn tuloksiin olin kaiken kaikkiaan tyytyväinen. Kyse ei tässä tutkimuksessa ollut yleistämisestä, johon olisi vaadittu enemmän tuloksia, vaan ilmiön ymmärtämisestä, joka kumpuaa työryhmän tarpeista. Kyselyn tuloksissa oli selkeästi nähtävillä turhautumista itsenäistyvien nuorten kanssa työskentelyyn heidän piittaamattomuutensa vuoksi. Kyselyn olisi voinut toteuttaa laajemmin, ja lähettää myös muiden yksiköiden työryhmille, mutta toimeksiantajan toiveena oli kehittää juuri Sauma Kodit Plaanin työyhteisölle toimiva opas, jonka vuoksi tätä ei voitu tutkimuksessa toteuttaa.

Toteuttamani tutkimustyö näyttää, että saumaton siirtyminen sijaishuollon palveluista jälkihuoltoon on mittaamattoman arvokkaassa asemassa, ja mahdollistaa sujuvan siirtymisen itsenäiseen elämään. Tekemäni oppaan avulla nuoren toimijuutta voidaan vahvistaa ja hän saa kokemuksen siitä, että pääsee vaikuttamaan oman elämänsä kulkuun.

8 Eettisyys ja luotettavuus

8.1 Eettisyys – sosiaalialan kriittinen ydin

Talentian ammattihenkilön eettiset ohjeet on oiva lähtökohta arjen, arvojen ja etiikan yhteensovittamisessa, kuten julkaisun nimi itsessäänkin jo kertoo. Käsitteet kuten osallisuus, ihmisarvo ja ihmisoikeudet, itsemääräämisoikeus ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus toimivat tänäkin päivänä keskeisinä lähtökohtina työnteolle sosiaalialalla ja ne toimivat myös tämän opinnäytetyön lähtökohtina. Etiikka on keskiössä sosiaalialalla työskennellessä, ja ammattietiikka on alammme ohjaavaa lakia laajempi käsite, joka ohjaa työskentelyämme ja on läsnä kaikissa ratkaisuissamme, tämä pätee myös opinnäytetyön kirjoittamisessa. (Arki, arvot ja etiikka 2022, 6–41.)

Opinnäytetyötä tehdessä on sen tekijällä, eli tutkijalla, institutionaalinen asema, jolloin ihmisten väärin kohtelu tai vahingoittaminen saa toisenlaiset suhteet kuin arkielämässä (Tuomi ja Sarajärvi 2013, 123). Tämän vuoksi on oltava erityisen tarkka kaikesta päätöksenteosta, joka opinnäytetyön prosessiin kuuluu.

Vilkan (2021) mukaan tutkimusetiikalla tarkoitetaan yleismaailmallisia, yhteisesti sovittuja pelisääntöjä suhteessa tutkimuskohteeseen, kollegoihin, toimeksiantajiin sekä suureen yleisöön. Hyvä tieteellinen käytäntö taas viittaa tutkijoiden noudattamaan eettisesti kestävään tiedonhankintamenetelmään, eli hän käyttää tutkimuksessaan tiedeyhteisön yhteisesti hyväksymiä tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmiä. Hyvän tieteellisen käytännön mukaan tutkija myös osoittaa tutkimuksensa johdonmukaista hallintaa ja pystyy tuottamaan uutta tietoa, sekä esittää kuinka aiemmin julkaistua tietoa voidaan hyödyntää tai yhdistellä uudella tavalla. (Vilka 2021, 30.)

8.2 Oma tutkijaprosessi

Oma prosessi tutkijan roolissa oli toisinaan haastavaa opinnäytetyötä tehdessä. Olen työskennellyt yksikössä, jonne tein toimeksiantona tämän oppaan pian kaksi vuotta, ja hyvin pian aloitettuani työskentelyn huomasin kuvittelevani jo valmiiksi millainen oppaasta tulisi. Eli jo ennen tutkimuksen toteuttamista luulin tietäväni millaisen oppaan työyhteisö, haluaa ja tarvitsee.

Kyselyn vastaukset lähentelivätkin sitä, mitä olin ajatellut mutta sain avoimista vastauksista hyvin lisätietoa ja tarkennusta siihen mitä työyhteisö oppaalta toivoo.

Olen koko opinnäytetyöprosessin aikana pyrkinyt siihen, että yritän katsoa tilannetta ikään kuin hiukan etäältä, pysyen mahdollisimman objektiivisena työskentelyn eri vaiheissa. Se, olenko siinä täysin onnistunut ei varmasti selviä koskaan, mutta koen että työskentelyni yksikössä samanaikaisesti opinnäytetyön tekemisen ohella ei ole ollut haitaksi tutkimukselle.

8.3 Opinnäytetyön luotettavuus

Kun tarkastellaan tieteellisen työn luotettavuutta, voidaan sitä lähestyä kahden eri pääkäsitteen kautta, validiteetilla sekä reliabiliteetilla. Reliabiliteetti tarkoittaa tutkimuksen toistettavuutta, eli mikäli sama tutkimus toistettaisi, saataisi siitä sama tulos. Validiteetilla puolestaan tarkastellaan, onko opinnäytetyössä tutkittu oikeita asioita. Näitä kahta tarkastellessa voidaan päätellä, onko opinnäytetyön aikana tehty oikeita ratkaisuja, sekä ovatko ne olleet perusteltuja. (Kananen 2015, 343.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden tarkastelu eroaa määrällisen tutkimuksen tarkastelusta. Laadullisen tutkimuksen luotettavuusarvioinnin kriteeristön käsitteistö on huomattavasti kirjavampaa. Kananen (2015) mukaan kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida viiden eri kategorian mukaan: *luotettavuus/totuudellisuus, siirrettävyys/sovellettavuus, riippuvuus, vahvistettavuus sekä saturaatio*. *Luotettavuudella* tarkastellaan vastaavatko tutkimustulokset tutkittavaa ilmiötä ja ovatko ne totuudenmukaisia. Kerätyn aineiston mukaan, myös muiden tutkijoiden tulisi tulla samaan lopputulokseen. *Siirrettävyys* on luotettavuuskriteeri, joka poikkeaa kahden tutkimustavan välillä eniten. Laadullinen tutkimus kun ei pyri yleistyksiin, vaan sillä pyritään ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä. *Siirrettävyys* on siis haastava kriteeri toteuttaa kvalitatiivisessa tutkimuksessa ja se on aina siirtäjän vastuulla. *Riippuvuus* on laatukriteeri, jolla todistetaan, että tutkimustulokset on johdettu aineistosta oikein. Saman tulokinnan pitäisi pystyä tekemään myös ulkopuolinen henkilö. Haastavaa tästä kriteeristä tekee jälleen laadullisen tutkimuksen moninaisuus; laadullisen tutkimuksen takana ei ole koskaan vain yhtä ainoaa ja oikeaa tulkintaa. *Vahvistettavuus* on helpoin tapa osoittaa tutkimuksen luotettavuus. Yksinkertaisin tapa tähän on antaa tutkimus luettavaksi tiedonantajalle, joka pystyy todistamaan tutkimuksen olevan luotettava tutkittavan kannalta. Tässä piilee ongelmana kuitenkin se, että mikäli tutkimuksen tulokset eivät ole syystä tai toisesta informanttia miellyttäviä, voi hän pahimmillaan kieltää tutkimuksen ja tietojen julkaisemisen. *Saturaatiolla eli kylläntymisellä* kuvataan aineiston

kyllääntymispistettä, jolloin vastaukset alkavat toistaa itseään, eivätkä tuota enää uutta tietoa. (Kananen 2015, 353–355.)

Tutkimukseni on luotettava, sillä se on todenmukainen ja vastaa kerättyä tietoa. Tekemäni tutkimus osoittaa tämänhetkisen työryhmän tarpeita itsenäisen nuoren kanssa työskentelylle. Mikäli sama tutkimus toteutettaisi vuoden kuluttua, tai toisessa yksikössä olisi tulos todennäköisesti eri. Tämän vuoksi siirrettävyyttä on haastavaa todistaa, eikä ole myöskään tämän tutkimuksen tavoitteena, sillä opinnäytetyöni on toimeksiantajan toiveiden mukaisesti tehty juuri kyseistä työryhmää palvelemaan. Aineiston kyllääntyminen on tämän tutkimuksen haastavin osuus, sillä vastauksia kyselyyn tuli vain kuusi. Tästä huolimatta, nousi kyselyssä selkeästi esiin työyhteisön toiveet oppaan tekemiselle, joten nähdäkseni myös tältä osin tutkimus on luotettava.

9 Pohdinta

Opinnäytetyön tekeminen oli itselleni ajoittain raskasta, ja etenkin prosessin aloittaminen tuntui työläältä. Minua auttoi kuitenkin ajatus siitä, että työn tulokset sekä tuotoksena esiteltävä opas tulisi oikeasti työelämään käyttöön ja palvelisi työyhteisöämme. Aina kun aloitin uuden osion tekemistä (suunnitelma, raportti tai opas), tempaisi se minut kuitenkin mukaansa, ja erityisen antoisaa itselleni oli päästä yhdistelemään sekä koulutuksen aikana saamaani osaamista, työelämässä saatuja ammatillisia taitoja sekä visuaalista osaamistani oppaan tekemisessä.

Tuottamani tutkimuksen tuloksena syntynyt opas on suunniteltu palvelemaan juuri tämänhetkistä työryhmää, joten pyrin toteuttamaan heidän toiveitaan suunnitellessani opasta. Kuitenkin kyselyn tuloksia tarkastellessani huomasin heiltä puuttuvan muutaman osa-alueen, joita useassa aiemmin toteutetussa tutkimuksessa nostettiin esiin. Tekemäni kyselyn tulokset heijastelevat luonnollisesti juuri sillä hetkellä yksikössä pinnalla olleita haasteita, ja mikäli kysely olisi toteutettu kaksi vuotta aikaisemmin tai vuoden kuluttua, olisivat tulokset luonnollisesti toisenlaiset. Jotta opas olisi mahdollisimman kattava, ja palvelisi työryhmää myös jatkossa, nostin siihen teorialueiden pohjalta muutaman teeman, joita työryhmä ei kyselyssä nostanut lainkaan esiin; seksuaalisuuden sekä päihteen.

Yliruka ym. (2020) mukaan jälkihuollon tehtävänä on turvata nuoren asuminen, koulutus, sosiaalinen ja psyykkinen toimintakyky, terveydenhuolto sekä toimeentulo (Yliruka et al. 2020, 17).

Jotta nämä voidaan toteuttaa suunnitelmallisesti, on tärkeää aloittaa työskentely itsenäistymisen eteen jo sijaishuollossa, muutoin ollaan auttamatta myöhässä, kun nuori täyttää 18 vuotta ja muuttaa omaan asuntoonsa. Sen vuoksi opas, jonka olen tehnyt Sauma Kodit Plaanin nuorille ja ohjaajille on tärkeänä apuvälineenä nuoren kulkiessa kohti itsenäisyyttä.

Hoikkalan (2016) mukaan kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret kohtaavat erityisiä haasteita heidän siirtyessä aikuisuuteen ja he ovat erityisen haavoittuvassa asemassa. Erilaisissa tutkimuksissa on todettu näiden nuorten pärjäävän ikätovereitaan heikommin elämänsä eri osa-alueilla nuorina aikuisina. Nämä havainnot tulevat näkyviksi koulutuksen, asumisen, terveyden ja työmarkkinoille pääsyn ja siellä pysymisen tarkastelussa. (Hoikkala. 2016, 29–30.) Nämä aiheet nousivat myös esiin työryhmälle toteutetussa tutkimuksessa, mutta näiden lisäksi koin tärkeäksi nostaa oppaaseen erikseen aihealueiksi seksuaalisuuden sekä päihteet, sillä jälkihuollon parissa työskentelevät ovat nostaneet esiin sijaishuollosta itsenäistyville nuorilla olevan näillä elämänsä osa-alueilla paljon haasteita.

Kuten Hermanson ja Sajaniemi (2018) nostavat esiin, on nuorten käytös usein impulsiivista johtuen heidän aivorunkonsa ja limbisen järjestelmän tumakkeiden kypsymisestä ennen otsalohkoja, joten heidän aivonsa ovat ikään kuin tehty toimimaan ilman pitkää harkinta-aikaa. (Hermanson ja Sajaniemi 2018.) Tämä asettaa luonnollisesti työskentelylle nuorten kanssa haasteita, ja selittää toisaalta heidän käytöstänsä heidän hakiessaan mielihyvää tuottavia impulsseja ympäristöstään. Sitä suuremmalla syyllä työskentelyyn nuorten kanssa tulisi varata riittävästi aikaa, ja sen tulisi olla järjestelmällistä, johon tekemäni opas antaa hyvän alustan.

Työryhmälle tehdyssä kyselyssä nousi esiin toiveita sosiaalietuuksien tiedottamisesta, selkeästä suunnitelmasta siitä, missä ajassa mitäänkin tulee tehdä, toive selkeistä säännöistä/rajoista/sopimuksista jotta kaikki tietäisivät mitä odottaa ja toive toimintaohjeista. Nämä kaikki toiveet pyrin täyttämään opasta tehdessäni.

Työryhmä oli kokenut haastavana nuorten sitoutumisen yhteisiin pelisääntöihin, joita itsenäistyvän nuoren tulisi noudattaa ja nuorten välinpitämättömyyden yhdessä sovittuihin sääntöihin. Tässä tulkitsin näkeväni paljon viimeaikaisten itsenäistyvien nuorten vaikutusta työryhmän ajatuksiin sekä ohjaajien turhautumista yhteisten pelisääntöjen puuttumiseen itsenäistyvien nuorten osalta. Työryhmälle esitetyn kyselyn pohjalta aloin kasata opasta heidän toiveidensa mukaisesti,

joka olisi *selkeä, sisältäisi selkeitä toimintaohjeita, sitouttaisi nuoren työskentelyyn ja yhdessä sovittuihin pelisääntöihin sekä missä kerrotaisi selkeästi missä ajassa itsenäistymistä mitään kuuluu harjoitella*. Viimeisimpänä mainitun toiveen toteutin tekemällä oppaasta vuosikellotetun, joka kulkee aina 12 kuukaudesta alaspäin kohti itsenäistymistä.

Ikonen ym. (2019) ovat tutkineet THL:n vuonna 2019 toteuttamaa kouluterveyskyselyä, josta käy ilmi, että yläkouluikäisistä sijoitetuista nuorista joka toinen on ollut sukupuoliyhdyntässä, kun kotona asuvien samanikäisten vastaava luku on alle 20 prosenttia. Sijoitettuna olevat nuoret jättävät käyttämättä ehkäisyä muita nuoria enemmän, ja 35 prosenttia kertoi, ettei viimeisimmän yhdynnän aikana ollut käyttänyt lainkaan ehkäisyä. Kouluterveystutkimuksesta käy myös ilmi, että sijoitetuista yläkouluikäisistä nuorista useampi kuin joka neljäs on kokenut seksuaalista väkivaltaa. (Ikonen ym. 2020, 19–22.) Myös sekä Huttunen (2018) että Kestilä (2012) nostavat esiin, kuinka sijaishuollossa kasvaneet nuoret tekevät seksuaalisessa mielessä itselleen hyvin epäedukkaita valintoja, jolla asettavat itsensä alttiiksi seksuaaliselle hyväksikäytölle, teiniraskaudelle sekä sukupuolitaudeille. Sijaishuollossa kasvaneet nuoret ovat kaikinensa seksuaalisesti aktiivisempia nuoremasta iästä alkaen, kuin samanikäiset kotona asuvat nuoret. (Kestilä. 2012, 601.) Tämän vuoksi koin äärimmäisen tärkeäksi nostaa esiin tämän aiheen käsittelyn itsenäistyvien nuorten kanssa työskentelyssä.

Tätä opinnäytetyötä palvelevia ja hyödyllisiä tilastotietoja tutkimuksissa ovat sijoitettujen nuorten päihteiden käyttö, joka on huomattavan paljon yleisempää, kuin kotona asuvien nuorten päihteiden käyttö. THL:n tutkimus osoittaa toteen huolestuttavia lukuja sijoitettujen nuorten alkoholinkäytöstä. Noin joka kuudes sijoitettu yläkoululainen ilmoitti käyttävänsä viikoittain alkoholia ja 27 prosenttia kertoi juovansa itsensä tosi humalaan vähintään kerran kuukaudessa. (Ikonen, Eriksson ja Heino. 2020, 1.) Sijaishuollossa olevien nuorten päihteiden käytöstä puhuttaessa, alkavat ne tutkitusti aikaisemmin ja ovat laadultaan erilaisia, kuin kotona asuvilla ikätovereilla. Nuoret elävät tänä päivänä maailmassa, jossa päihteitä saa helposti, ja jopa kotiovelle toimitettuna, sosiaalisen median kautta tai kavereilta. (Lasten ja nuorten päihteiden käyttö. N.d.)

Tutkimusten mukaan nuoruusiän runsas alkoholinkäyttö ennustaa matalampaa sosioekonomista asemaa aikuisena. Mikäli nuoruudessa käyttää runsaasti alkoholia, on todennäköisempää joutua työttömäksi, tai jäädä ilman ammatillista koulutusta. Aiempien tulosten lisäksi Huurre ym. (2011)

toteavat tutkimuksensa täsmentävän nuoruuden runsaan alkoholin käytön ja terveyden välisiä yhdysvaikutuksia aikuisuudessa koettuun terveyden- ja mielenterveydentilaan. (Huurre ym. 2011, 281 ja 283.) Näiden tilastojen valossa koin äärimmäisen tärkeäksi nostaa esiin päihdekasvatuksen yhtenä teemana oppaassa. Päihteiden rinnalla näyttelee usein myös erinäistä roolia erilaiset lieveilmiöt, kuten rikollisuus ja työttömyys sekä mielenterveyden eri häiriöt. Mikäli päihdehäiriöön päästään puuttumaan hyvissä ajoin, voi se ennaltaehkäistä monta ongelmaa itsenäistyvän nuoren elämässä.

Minkä vuoksi tutkimukseni on hyödyllinen myös yhteiskunnallisella tasolla ja miksi pitäisi panostaa itsenäistyvien nuorten hyvinvointiin ja pärjäämiseen elämässä? Lancetia mukaillen, nuorten terveyteen ja hyvinvointiin panostaminen on yhteiskunnallisesti äärimmäisen arvokasta. Siihen panostaminen voi johtaa kolminkertaisiin tuloihin, kun huomioon otetaan sen välittömät vaikutukset nuoruusiässä, vaikutukset nuorison vointiin aikuisiässä sekä vaikutukset myös seuraavien sukupolvien terveyteen ja hyvinvointiin. (Kosola 2018.) Yhteiskunnalle on resurssitehokkaampaa puuttua ajoissa nuorten haasteisiin ja mahdollisuuteen syrjäytyä, sillä mitä pidemmälle ongelmat etenevät ja kasautuvat, sitä haastavampaa niitä on lähteä purkamaan. Sitran ja THL:n tutkimuksessa (2017) ”syrjäytymisen hinta – case investoinnin kannattavuuslaskelmasta” on ensimmäistä kertaa esitetty empiiriseen aineistoon perustuva arvio siitä, kuinka paljon syrjäytyminen aiheuttaa yhteiskunnalle kustannuksia. Peruskoulun varaan jäävät aiheuttavat elinaikanaan riskitekijöistä riippuen noin 230 000–370 000 euron menetyksen verrattuna koulutuksen saaviin, ja tähän päälle voidaan vielä lisätä inhimillinen hinta. (Hilli ym. 2017, 671.)

Tutkimuksen tuloksena syntyneeseen oppaaseen olen äärimmäisen tyytyväinen, ja koen sen heijastavan hyvin edellä mainittuja osaamisalueita ja työn näyttävän ”minulta”. Ennen opinnäytetyön palauttamista halusin varmistaa oppaan heijastavan työyhteisön toiveita, joten lähetin sen heille luettavaksi ja kysyin palautetta. Näin ollen työn luotettavuutta voitiin arvioida vahvistettavuuden avulla. Tässä muutamia sähköpostitse tulleita kommentteja liittyen Kohti itsenäisyyttä- opasta:

“-Tuntui kuin opas puhuisi juuri minulle

-Sopivan pituisia tekstejä, jotta niitä jaksoi lukea. Kelan osuudet selvästi haastavimmat sisäistä

-Hyvin valittuja kuvia, jotka sopivat nuoren aikuisen maailmaan. Erittäin ammatillinen ulkoasu, joka toimii nuorelle, työntekijälle sekä markkinointi mielessä laadukas, kehtaisi esitellä muillekin (Tosin naureskelin, että olisi voinut olla realistisia kuvia huoneista ja sotkuista, mitä meillä nyt historian aikana on ollut 😊) Nämä kuvat antavat positiivisen ja kauniin kuvan elämästä, Elämä on pettymyksiä täynnä, sano!

-Hyvin jaksotettu opas. Jossa selkeästi korostuvat erivaiheiden teemat. Nuorella mahdollisuus tutkia asioita, mutta varsinkin työntekijälle loistava apuväline/menetelmä työstää teemoja nuoren kanssa.”

Tutkimusten tulosten avulla rakennettu opas auttaa työyhteisöä yhtenäistämään tapaa toimia itsenäistyvien nuorten kanssa. Oppaassa on nuorille hyödyllistä tietoa myös heidän muutettuaan pois Sauma Kodit Plaanista, joten heille jää siitä merkittävä ja konkreettinen apu myös heidän muutettuaan omaan asuntoonsa.

Sekä kysely, että vastausmäärä olisivat voineet olla laajempia ja kattavampia. Kysely lähetettiin kymmenelle työyhteisön jäsenelle, joista kuusi vastasi. Vastausprosentti oli täten 60 %, johon olin tyytyväinen, etenkin avoimista kysymyksistä sain paljon hyödyllistä tietoa oppaan tekemistä varten. Kyselyä olisi voinut pitänyt pitää auki kauemmin, sillä osa työyhteisöstä oli poissa kyselyn aikana erinäisistä, osittain yllättäen ilmenneistä syistä, joihin en etukäteen pystynyt varautumaan. Kyselyä laatiessa pidin tutkimuskysymyksen mielessä, ja yritin tehdä siitä mahdollisimman yksinkertaisen, silti riittävän kattavan. Tämä tunnetusti nostaa vastausprosenttia. Olin positiivisesti yllättynyt avoimiin kysymyksiin tulleista vastauksista, joista sain ehdottomasti eniten tietoa oppaan rakentamiseen.

Yllätyin, kuinka haastavaa ja aikaa vievää opasta oli kasata työyhteisön toiveesta. Halusin tehdä oppaasta selkeän ja kattavan sekä visuaalisesti miellyttävän ja työskentelyyn houkuttelevan. Haastavinta oli ajoittaa harjoittelun kohteena olevat asiat oikeaan vaiheeseen, ja pyrkiä tuomaan esiin kaikki huomioon otettavat asiat ilman, että oppaasta tulisi liian laaja ja täten saada nuoren mielenkiinto pysymään työskentelyssä. Oppaan tarkoituksena on, että jokaiselle nuorelle kasataan oma kansio, jonne omaohjaaja kopioi liitteenä olevan oppaan, jota voi myös räätälöidä yksilöllisesti kunkin nuoren tarpeita vastaamaan. Täten nuorelle jää itselleen kansio, jonka voi viedä mukanaan omaan asuntoonsa.

Tässä opinnäytetyössä olen useasti nostanut esiin, kuinka opas auttaa omaohjaajia työskentelyssä itsenäistyvän nuoren kanssa. Tärkeintä on mielestäni kuitenkin muistaa, että lähtökohtana tämän oppaan tekemiselle on laadukas työskentely ja itsenäistyvän nuoren saattaminen turvallisesti oman aikuisuutensa alkuun. Perustuslaki sanoo, että lastensuojelu on arvosidonnaista, ja sen tehtävä on ennen kaikkea olla lasten puolella ja lasta varten. Myös kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin pohjautuvat arvot ja sosiaalialan eettiset periaatteet ovat tämän opinnäytetyön lähtökohtana. Lastensuojelussa työskentelevien tärkein tehtävä on turvata lasten asema ja oikeudet, he ovat oikeutettuja erityiseen suojeluun ja huolenpitoon. Suojelun avulla voimme turvata lapsen elämää, vaikka sillä olisi ollut hankalat lähtökohdat ja saattaa hänet aikuisuuden kynnykselle mahdollisimman hyvin eväin. (Lastensuojelun arvot ja periaatteet N.d.)

Lähteet

Alakärppä, O., Janhunen, E., Levälahti, E. & Ylönen, K. N.d. Jälkiverkko – Nuorten sosiaaliset tukiverkostot, osallisuus ja hyvinvointi lastensuojelun jälkihuollon palveluissa. JAMK. Viitattu 28.12.2023
www.jamk.fi/sites/default/files/2023-10/jalkiverkkopalvelumuotoilu-interact-final4.pdf

Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. 2022. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Viitattu 18.9.2023. <https://talentia.lukusali.fi/#/reader/4fb08bf6-d9e1-11ed-bdad-00155d64030a>

Avoin kirje jokaisen lapsen ja nuoren oikeudesta seksuaalikasvatukseen. 2019. Pesäpuu ry. Viitattu 29.1.2024.
https://pesapuu.fi/2019/09/avoin-kirje-jokaisen-lapsen-ja-nuoren-oikeudesta-seksuaalikasvatukseen/?sf_data=results&sf_paged=2

Bardy, M. (toim.) 2013. Lastensuojelun ytimessä. THL. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy. Viitattu 28.1.2024.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y

HE 17.8.2023 luonnos. Hallituksen esitys eduskunnalle lastensuojelulain ja varhaiskasvatuksen muuttamisesta. Viitattu 21.1.2024.
<https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=e908f540-c8e4-4907-905d-4306b4175071>

Heino, T., Hyry, S., Ikäheimo, S., Kuronen, M & Rajala, R. 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. THL. HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset, raportti 3/2016. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy. Viitattu 4.2.2024.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130536/URN_ISBN_978-952-302-644-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Hermanson, E., & Sajaniemi, N. 2019. Nuoruuden kehitys – mitä tapahtuu pinnan alla? Duodecim 2019; 134(8):843–9. Viitattu 21.1.2024.
<https://www.duodecimlehti.fi/duo14286>

Hilli, P., Ståhl, T., Merikukka, M. & Ristikari, T. 2017. Syrjäytymisen hinta – case investoinnin kannattavuuslaskelmasta. Yhteiskuntapolitiikka 82 (2017):6. Viitattu 3.2.2024.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135714/YP1706_Hilliym.pdf?sequence=2

Hoikkala, S. Nuorten osallisuus ja kokemustieto jälkihuollon kehittämisessä. Teoksessa Pukkio, S. & Hipp. T. (toim.) 2016. Mikä jälki jää. Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. Viitattu 28.12.2023.
<https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Opas-lastensuojelun-jalkihuoltotyohon-120616-1.pdf>

Huttunen, S. 2018. Nuorten seksuaalinen toimijuus lastensuojelun työntekijöiden puheessa. Pro Gradututkielma. Helsingin yliopisto. Viitattu 30.1.2024.
<https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/bc9cf19a-f538-4a98-948a-1e30052f496e/content>

Huurre, T., Lintonen, T., Kiviruusu, O. Aro, H. & Marttunen M. 2011. Nuoruusiän runsaan alkoholin käytön pitkäaikaisvaikutukset aikuisiän psykososiaaliseen hyvinvointiin. Yhteiskuntapolitiikka 76 (2011):3. 278–288. Viitattu 3.2.2024.
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102934/huurre.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Höjer, I. & Sjöblom, Y. 2009. Young people leaving care in Sweden. Child & Family Social Work. 15. 118 - 127. Viitattu 28.12.2023.

https://www.researchgate.net/publication/229644333_Young_people_leaving_care_in_Sweden

Ikonen, R., Eriksson, P. & Heino, T. 2020. Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi ja palvelukokemukset. THL-Työpaperi 35/2020. Viitattu 28.1.2024.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140595/URN_ISBN_978-952-343-570-4.pdf

Jälkihuolto. N.d. Lastensuojelun käsikirja. THL. Viitattu 15.3.2023.

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto>

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Suomen Yliopistopaino Oy: Juvenes Print.

Kekkonen, O. & Pekkarinen E. 2024. Hatkassa lapsen silmin: Analyysi lastensuojelun sijaishuollosta luvatta poistuneiden lasten kyselytutkimuksesta. Turenki: Hansaprint Oy. Viitattu 28.1.2024.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165358/Hatkassa%20lapsen%20silmin.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kestilä, L., Väisänen, A., Paananen, R., Heino, T. & Gissler, M. 2012. Kodin ulkopuolelle sijoitetut nuoret aikuisina. Rekisteripohjainen seurantatutkimus Suomessa vuonaa 1987 syntyneistä. Yhteiskuntapolitiikka 77 (6), 599–620. Viitattu 30.1.2024.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100138/YP6_2012_Kestil%C3%A4.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kosola, S. 2018. Tavallisten nuorten tavalliset vaivat: kenen niitä tulisi hoitaa ja millä resursseilla? Duodecim. 2018; 134(8):837–9. Viitattu 3.2.2024

<https://www.duodecimlehti.fi/duo14284>

Kostamo, P., Airaksinen, T. & Vilka, H. 2022. Kirjoita itsesi asiantuntijaksi. Tallinna: AS Printon. Kyselyt. 2016. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 8.12.2023.

<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineistonhankintamenetelmat/kyselyt>

Känkänen, P. 2013. Siirtymät sijaishuollossa – hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimessä. THL. Viitattu 17.9.2023.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-%207.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lastensuojelulaki 2007/417. Annettu Helsingissä 13.4.2007. Viitattu 4.2.2024.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2007/20070417#Lidm46651396404112>

Lastensuojelu 2022. 2023. THL tilastoraportti 24/2023. Viitattu 15.9.2023.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146573/Lastensuojelu_2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lastensuojelu ja itsenäistymisvarat. N.d. Minilex. Viitattu 15.9.2023.

<https://www.minilex.fi/a/lastensuojelu-ja-itsen%C3%A4istymisvarat>

Lastensuojelun arvot ja periaatteet. N.d. Lastensuojelun käsikirja. THL. Viitattu 29.12.2023.

<https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-arvot-ja-periaatteet>

Lasten ja nuorten päihteiden käyttö. N.d. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 3.2.2024.

<https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/paihdetyo-sijaishuollossa/lasten-ja-nuorten-paihteiden-kaytto>

Mitä on lastensuojelu? 2023. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 15.9.2023.

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

Mitä tarkoitetaan lastensuojelun sijaishuollolla? N.d. Minilex. Viitattu 21.1.2024.

<https://www.minilex.fi/a/mit%C3%A4-tarkoitetaan-lastensuojelun-sijaishuollolla>

Nuoren aivojen kehitys. 2023. MLL. Viitattu 16.9.2023

<https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/12-15-v/nuoren-aivojen-kehitys/>

Pukkio, S. & Hoikkala, S. Nuorten osallisuus ja kokemustieto jälkihuollon kehittämisessä. Teoksessa Pukkio, S. & Hipp, T. (toim.) 2016. Mikä jälki jää. Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. Viitattu 28.12.2023.

<https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Opas-lastensuojelun-jalkihuoltotyohon-120616-1.pdf>

Puustinen, N. 2023. Seksuaalikasvatus osana seksuaaliväkivallan ehkäisyä. Teoksessa Bildjuschkin, K. (toim.) Seksuaaliväkivaltatyön perusteet. THL. Viitattu 29.1.2024.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/147779/URN_ISBN_978-952-408-143-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sijaishuollon palvelut. N.d. Sauma Lastensuojelu. Viitattu 15.9.2023.

<https://saumalastensuojelu.fi/palvelut/sijaishuollon-palvelut/>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Hansaprint, 72–73.

Tutkimuskysymysten luominen ja niiden oikeaoppinen analysointi. 2019. Proakatemia essee pankki. Viitattu 8.12.2023.

<https://essee pankki.proakatemia.fi/soluessee-tutkimuskysymysten-luominen-ja-niiden-oikeaoppinen-analysointi/>

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen yliopistopaino. Viitattu 21.1.2024

https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100802/Toikko_Rantanen_Tutkimuksellinen_kehittamistoiminta.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Vilkka, H. 2021. Näin onnistut opinnäytetyössä. Keuruu: PS-Kustannus. Viitattu 20.9.2023.

Yliruka, L., Kantoluoto, A., Heino, T., Laine, T. & Hipp T. (toim.) 2020. Itsenäistymistä ja hyvinvointia tukeva jälkihuolto nuorten aikuisten sosiaalityön mallinnus. THL – Työpaperi 32/2020. Viitattu 28.1.2024.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140573/TY%2032%202020_032_Itsenaistymista%20ja%20hyvinvointia%20tukeva%20jalkihuolto%20ja%20nuorten%20aikuisten%20sosiaality%20mallinnus.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Liitteet**Liite 1. Kohti itsenäisyyttä – kysely**

Kohti itsenäisyyttä - Opas itsenäistyvälle nuorelle ja ohjaajalle

Hyötyisitkö oppaasta itsenäistyvän nuoren kanssa työskentelyyn?

- ☐ Kyllä
- ☐ En
- ☐ En osaa sanoa

Mihin koet tarvitsevasi työkaluja itsenäistyvän nuoren kanssa työskentelyssä?

Minkä olet kokenut haastavimmaksi itsenäistyvän nuoren kanssa työskentelyssä?

Mitä ominaisuuksia toivot oppaalta?

- ☐ Monipuolinen
- ☐ Selkeä
- ☐ Lyhyt ja ytimekäs
- ☐ Mahdollisimman laaja
- ☐ Oppaan, joka antaa selkeät toimintaohjeet
- ☐ Oppaan, joka antaa suuntaviivoja työskentelyn tueksi

Lähetä